

DEELgenoot

Periodiek van de Historische Kring Blaricum

NUMMER 91

NAJAAR 2019

Agenda 2019 - 2020

- **Ma 30 september t/m za 23 november 2019**
Expositie Jikke Meijhuis. Schilderijen en beelden.
- **Dinsdag 5 november 2019**
Ontstaan Gooise landschap. Lezing door drs. Sander Koopman.
Aanvang 20.00 uur.
- **Donderdag 14 november 2019** - Lezing Frans Ruijter*
'Blaricum (oost) Toen en Nu'. Cursusnr. CUL-784
- **30 nov 2019 t/m 10 mei 2020**
Expositie ansichtkaarten, Boekhandel J. Vos 'Toen en nu'
- **Donderdag 19 maart 2020** - Lezing Frans Ruijter*
'Blaricum (west) Toen en Nu'. Cursusnr. CUL-785
- **Zaterdag 4 april 2020**
Rondwandeling o.l.v. gids. Aanmelden via de website.
Aanvang 14.30 uur.
- **16 mei 2020 t/m 19 sept 2020**
Expositie 'Grensverleggers'. Karel Schmidt en 'De Smeden'.

**Voor beide lezingen van Frans Ruijter geldt:
Locatie HKB gebouw. Aanvang 19.30 uur.
Meer informatie en inschrijven uitsluitend via
www.volksuniversiteitheetgooi.nl*

Actuele informatie vindt u op
www.historischekringblaricum.nl

De tentoonstellingen worden gehouden bij de Historische Kring Blaricum aan de Brinklaan 4A. Ze zijn te bezichtigen donderdags van 20.00 - 22.00 uur en zaterdags van 14.00 - 16.00 uur. De toegang is gratis**.

**Voor alle activiteiten van de Kring geldt dat deze gratis zijn voor leden en dat we aan niet-leden een bijdrage vragen van € 3,- (tentoonstellingen uitgezonderd). Om verzekerd te zijn van een plaats bij een lezing en/of dorpswandeling is het noodzakelijk u van tevoren op te geven, bij voorkeur per e-mail: secretaris@hkbblaricum.nl (of anders telefonisch 06 53 168 006).

DEELgenoot 91

Najaar 2019

Inhoudsopgave

Van Bestuurszijde	2384
Actie - Reactie - Errata	2386
Annie Eskes	2389
‘Vraans, goa je mee melleke?’	2391
ZO MAAR WAT BLARICUMMERS (1)	
‘(Pleeg-)kind van foto 225’	2399
ZO MAAR WAT BLARICUMMERS (2)	
Johannes Klaassen, De Witte Meeuw en De Zwaluw	2408
Nieuwe aanwinsten	2417
ZO MAAR WAT BLARICUMMERS (3)	
Kots	2420

Bestuur

<i>Voorzitter:</i>	J.A.M. Vos, Driftlaan 35
<i>Secretaris:</i>	V.E.H.M. ten Broeke-Abels, Driftlaan 21
<i>Penningmeester:</i>	P.M.A. van den Breemer, Schoolstraat 2
<i>Leden:</i>	R.P. Machielse, G.H. Machielse, W. van 't Hull
<i>Ere-leden:</i>	W.J.A. Visser, A.J.G. Lindeman
<i>Leden van verdienste:</i>	J. Goes, G.H. Machielse, R.P. Machielse

Redactieadres: Brinklaan 4A, 1261 ER Blaricum

E-mail: redactie@hkblaricum.nl

Vormgeving: Ton Hartong

IBAN: NL76 RABO 0308 4257 07

ISSN 2213-2309

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

In de maand juni vond er een ingrijpende verandering plaats in ons verenigingsgebouw. Het betrof de energievoorziening. Er liggen vanaf eind juni 13 zonnepanelen op het dak. Doordat ze niet zichtbaar zijn vanaf de openbare weg konden ze zonder vergunning geplaatst worden.

In de periode juni tot en met september heeft dat meer dan 1000 kilowatt opgeleverd, terwijl ons jaarverbruik iets meer dan 1100 kilowatt is. Het is de bedoeling dat we vóór het einde van dit jaar van het gas afgaan en overgaan op elektrische verwarming. We hopen daarmee een aanzienlijk bedrag aan energiekosten te kunnen besparen.

Zonnepanelen bij onderkomen HKB.

Expositie schilderijen en beelden van Jikke Meijhuis.

Tentoonstellingen

Op 21 september eindigde de expositie van schilderijen, etsen en tekeningen van de architect/kunstenaar W.G.F. Oversteegen. Er was in de periode van mei tot en met 21 september een redelijke belangstelling voor.

Expositie Jikke Meijhuis

In de week daarna hebben de dames van de klederdracht onze boeren huiskamer weer veranderd en werd onze tentoonstellingsruimte in het kader van de Blaricumse Atelierdagen ingericht met de mooie schilderijen en beelden van Jikke Meijhuis. Deze expositie is nog te zien tot en met zaterdag 23 november.

Expositie ansichtkaarten

Vervolgens is er vanaf 30 november een tentoonstelling van de originele foto's waarvan destijds de boekhandel J. Vos aan de Dorpsstraat ansichtkaarten

heeft laten maken. Deze foto's zijn enige jaren terug geschonken door Veronica Vos, echtgenote van Herman Vos (de pompenboorder). Aan de hand van deze foto's zijn er ook opnamen gemaakt van de huidige toestand. Het wordt dus een expositie van: zoek de verschillen. De tentoonstelling is te zien tot en met koningsdag (27 april 2020).

Ansichtkaart Dorpsstraat vanaf de Middenweg.

Expositie 'Grensverleggers'

Daarna gaan we ons bezighouden met een expositie in het kader van het Erfgoedfestival: Grensverleggers in Gooi en Vecht over het werk van de kunstenaar Karel Albert Schmidt. Hij heeft gewoond in het huis 'De Smidse' aan de Smedenweg. Voorlopig is er dus werk genoeg voor bestuursleden en vrijwilligers.

Wijnproefavond op 15 november 2019.

Foto: Stichting Promotie Blaricum

Wijnproefavond

Zoals gebruikelijk doen we ook weer mee aan de jaarlijkse wijnproefavond. Deze wordt gehouden op vrijdag 15 november van 19.00-22.00 uur en is georganiseerd door de Stichting Promotie Blaricum. Indien u bij de Stichting een glas heeft aangeschaft en de juiste button heeft, kunt u bij ons komen proeven.

In deze DEELgenoot vindt u naast de vaste rubrieken Van Bestuurszijde, Errata en Nieuwe Aanwinsten een artikel van de hand van Frans van Lier, genealogie Oversteegen en 'Zo maar wat Blaricummies' van de hand van Ron van den Berg. Het bestuur wenst u veel leesplezier.

Actuele informatie over onze activiteiten vindt u op www.historischekringblaricum.nl

Actie - Reactie - Errata

In deze rubriek kunt u reageren op onjuistheden of aanvullingen geven op eerder verschenen uitgaven van de 'DEELgenoot'.

DEELgenoot 90

Julius Kobé, een portret

'In heel Volendam lijkt geen schilderij van hem te vinden', schreef ik over het verblijf, begin jaren twintig, van Julius Kobé in Volendam. Ik blijk verkeerd te zijn ingelicht: in reactie op mijn opmerking liet de Volendamse 'Stichting Artist kom binne' weten twee olieverfschilderijen van Kobé uit die periode te kennen: een olieverfschilderij van een man in Volendammer dracht uit 1924 en het hierbij afgebeelde doek uit 1925, ook te vinden in het boek 'Volendam Kunstenaarsdorp'. En dan blijkt bij een Volendamse particulier ook nog een aquarel van een kastelein te hangen. Kobé heeft dus toch meer sporen achtergelaten dan ik dacht. (RvdB)

'Kermis in Volendam' 1925 Olieverf op doek. 40x36cm. Gesigneerd rechtsonder: JulKobé. Particulier bezit.

DEELgenoot 90

Nog wat Blaricummings - Kelderman

Mijn moeder was vriendin met Hilde (Hillegonda) Kelderman. Vermoedelijk hebben ze op dezelfde lagere school gezeten. Haar moeder was volgens mijn vader uit Duitsland afkomstig want volgens hem sprak ze weinig Nederlands. Hilde is getrouwd met Jan Boef een zeeman. Was eerst eerste stuurman later kapitein op de wilde vaart in Zuid-Amerika. Hij sprak ook vloeiend Spaans en Portugees. Tegen de pensioenleeftijd heeft hij het "wilde" leven verruild voor diensten op een licht-/

1927: Ferdinande Emma Sophie Kelderman, geboren Gries (1897) met dochter Hilde (1924). Foto: Streekarchief Gooi en Vechtstreek, Hilversum.

weerschip op de Noordzee. Toen hun enige dochter Linda trouwde met een Griek heeft hij een Griekse schrijfmachine gekocht en zichzelf in de maanden op zee Grieks geleerd. Beiden zijn inmiddels overleden.

Ron Machielse

DEELgenoot 90

Galerie Trompenburgh

Vervelend want slordig maar helaas waar: in mijn artikel over David Schulman heb ik het tot driemaal toe over ‘Galerie Trompenburg’ waarvan ik ook drie maal ‘Hilversum’ als vestigingsplaats noem. Hoewel dicht bij Hilversum is Galerie Trompenburgh, gespecialiseerd in schilderijen uit de 19e en 20e eeuw, waaronder Haagse School, Romantiek, Larense (Schulman!) en Kortenhoefse schilders, toch echt gevestigd in *’s-Graveland* aan Zuidereinde 68a. Helemaal mijn fout, waarvoor excuses. (RvdB)

*Gezicht op Blaricum; Jacobus Cornelis Reinier (Jack) Aué, leerling van o.a. David Schulman.
Coll. Galerie Trompenburgh, 's-Graveland.*

DEELgenoot 90

David Schulman: Winter in...

Ellen Pouwels van de Historische Kring Weesp mailde ons: *‘Met belangstelling heb ik uw blad, in het bijzonder uw artikel over David Schulman gelezen. Er is een directe link met Weesp: in de Slijkstraat liggen twee struikelstenen voor Henriëtte (1888-1943) en Margot (1898-1943) Schulman, ik denk zusters van David. Veel oudere Weespers denken dat zij een schoenenwinkel hadden in die straat, maar dat waren de gezusters Drulman. Behalve David was er nog een broer (als ik het juist heb), waarvan ik alleen de voorletter weet, M. Deze had een horlogewinkel, ook in de Slijkstraat, en zijn advertenties zijn opvallend (zie bijlage). Volgens mij is deze M. nog voor de oorlog naar Hilversum vertrokken.’*

De familie Schulman is nogal uitgebreid: David Schulman (1823-1889) koopman in goud en zilver/horlogemaker in Amersfoort en later in Hilver-

sum (Kerkstraat 24) had met zijn vrouw Grietje Spier (1821-1908) zeker 12 kinderen. Daarvan noem ik hier Lion, befaamd schilder en kunsthandelaar aan diezelfde Kerkstraat (nr. 53) en met een filiaal aan de Brink in Laren,

bemand door zijn zoon David, de tegenwoordig wat bekendere kunstschilder. Lion, zijn zoon Louis, zijn dochter Johanna en zijn dochter Margot werden allen in het Poolse Auschwitz ver-

moord. Deze Margot was dus een zus van de David Schulman over wie mijn artikel in DEELgenoot 90 ging.

De in Sobibor vermoorde Henriëtte en Margot Schulman, die met de struikelstenen in Weesp worden herdacht, waren dochters van Amelia Helena Rijnhard en Maurits Schulman (1853-1920) uit Weesp. Maurits, net als zijn vader in goud, zilver en horloges, was een broer van Lion Schulman en dus een oom van David. Henriëtte en deze Margot waren dus Davids nichtjes. Ellen Pouwels stuurde nog bijgaande advertentie uit 1895 mee. Vader en zoon Schulman wensden niet meer aangesproken te worden op wat hun voormalige employé David Manasse doet. De piepjonge Manasse(n), geboren in 1877, begon in dat jaar aan de Liestraat in Hilversum voor zichzelf. Aardige bijkomstigheid: hij was de zoon van Henriëtte Schulman. M(aurits) Schulman was zijn oom, D(avid) zijn opa. Manasse(n) bracht het in 1917 tot Gemeenteraadslid in Amsterdam en later tot dagbladdirecteur.

Anne Soutendijk uit Blaricum attendeerde mij nog op een familie Schulman van de Naarderstraat in Laren. Dat waren nazaten van weer een andere broer van Lion en Maurits, Jacob (1850-1849), die in Amersfoort als antiquair begon en een toonaangevend numismaat werd. Zijn bedrijf aan de Amsterdamse Keizersgracht werd voortgezet door zijn kleinzoon Jacques en diens zonen Laurens en Robert. De laatste woonde inderdaad jarenlang aan de Naarderstraat en vertrok in 1995 met zijn vrouw Lucia Brito de Campos naar haar geboorteland Brazilië waar ze een kindertehuis startten. Laurens heeft in Harderwijk nog altijd een bedrijf in munten en penningen. (RvdB)

Annie Eskes

In ‘Middenstandskinderen van Meentweg 2’ schreef Lia van Dijk-de Veen over Henk van den Brink die vlak voor de oorlog bij de familie De Veen in huis kwam en haar vader Theo in de winkel hielp, worst maakte, slachtte, enzovoorts. Henk trouwde, schrijft Lia ‘met de uit de Achterhoek afkomstige Annie Eskes.’

Op de jaarlijkse familiedag in het Vitus, waar je altijd wel iets hoort dat je nooit hebt geweten of allang bent vergeten, liep ik dit jaar hun dochter Ans tegen het lijf. Haar moeder had, zo vertelde ze en ik vond dat bijzonder, tot haar overlijden de uitgeknipte advertentie bewaard die haar vanuit Aalten in de Achterhoek naar het Gooi had gelokt. Een advertentie van Vita Nova, het hotel van Jan en Agnes van den Berg-Doppen, mijn ouders. Want uiteraard kon mijn moeder de zorg voor de kinderen, het schoonmaken van de kamers, het koken voor de hotelgasten en nog veel meer, niet alleen af. Het aantal advertenties waarin ze vroeg om een ‘dagmeisje’, een ‘flinke werkster’, ‘verstelnaaister’ of zelfs ‘tweede meisje’ was legio. In welke krant bijgaande advertentie verscheen heb ik niet weten te achterhalen. Het zal een katholiek dagblad zijn geweest of een regionaal blad uit de geboortestreek van mijn moeder. Die twee kindertjes waren mijn zusjes Yvonne, van januari 1944, en Marion, van april 1945; de advertentie moet dus van het laatste kwartaal 1945 zijn.

Zelf afkomstig uit de Achterhoek en als kinder- of dienstmeisje op haar 17e naar het Gooi gekomen om samen met haar zusje Tonnie -nog een tijdje de verkering van Theo de Veen- bij de effectenhandelaar Marres op de Herdersweg in Laren te gaan werken, zal mijn moeder het leuk gevonden hebben dat een meisje uit haar geboortestreek solliciteerde: de 23-jarige Annie Eskes uit Aalten. Of ze elkaar al uit hun jeugd kenden weet ik niet maar dat zou goed kunnen: het ouderlijk huis van mijn moeder lag aan de Aaltenseweg in buurgemeente Lichtenvoorde en ze scheelden maar twee jaar in leeftijd. In ieder geval konden ze Achterhoekse met elkaar praten en dat zal een band hebben geschapen. Annie werd aangenomen en kwam bij het gezinnetje Van den Berg in huis waar ze geslapen zal hebben in het (tuin-)huisje waar in de oorlog verzetsman Jan Baars (alias Jan Haye) nog

had gezeten. Zijn latere huis aan de Wallandlaan heette... Huize 'Vita Nova'. De slager die indertijd aan Vita Nova leverde was De Veen. Daar werkte dus Henk van den Brink die de bestellingen bezorgde en die, net als Theo de Veen, soms 's avonds bij mijn ouders kwam kaarten. En daar, aan de Naarderweg, moet de vonk tussen Henk en Annie zijn overgeslagen.

Toch was Vita Nova blijkbaar niet helemaal wat Annie zocht: de bewaard gebleven verklaring van ondertrouw uit 1948 laat zien dat ze in die tijd niet meer in Blaricum woonde maar in Bussum, bij het wat oudere echtpaar Mönking-Schagen op Lindelaan 11. Ook daar bleef ze niet heel lang: ze zal hebben opgezegd toen ze eind 1948 in Aalten met haar Henk trouwde. Want in die tijd werkte je als getrouwde vrouw niet buitenshuis.

Henk -tot dan bij De Veen in huis- en Annie gingen in Blaricum wonen. Omdat ze als jong stel in die tijd van woningnood een eigen huis wel konden vergeten, waren ze aangewezen op inwoning. Zo kwamen ze na een 'sollicitatiegesprek' terecht bij de weduwe Bol-Gras op de Stachouwerweg. Bijna vijf jaar hebben ze daar gewoond tot ze met hun toen nog twee kinderen, Ansje en mijn latere, vrij jong (56) overleden klasgenoot Henkie, een woning aan de Ruyschendaal konden betrekken. Drie zoons kregen ze daar nog: Cees, Wim en Jan.

Annie van den Brink-Eskes
Foto: BeeldBankBlaricum

Net als met mevrouw Bol bleven Henk en Annie ook met mijn ouders nog heel lang contact houden. Buitenshuis werken deed Annie weliswaar niet meer maar met enige regelmaat deed ze -daar was ze volgens dochter Ans heel goed in- nog wél verstelwerk voor mijn moeder. Dat moet tot in de tweede helft van de jaren vijftig hebben geduurd. Ik herinner mij tenminste dat ik, denkkelijk met mijn vader en vermoedelijk om versteld goed op te halen, wel op de Ruyschendaal ben geweest. Jantje (1956), de jongste Van den Brink, was toen al geboren. Annie en Henk en kinderen bleven in die jaren ook nog af en toe op Vita Nova langskomen.

Henk overleed, pas 59, in 1975; Annie Eskes, zoals ze bij ons thuis altijd is blijven heten, was bijna 80 toen ze in 1992, in Blaricum overleed.

Ron van den Berg, september 2019

Met dank aan Ans van den Brink.

‘Vraans, goa je mee melleke?’

Herinneringen aan Blaricumse kinderjaren

In DEELgenoot 87, voorjaar 2018, schreef ik uitgebreid over de achtergrond van de Blaricumse ‘Kunstzaal Van Lier’, in de jaren 1946-1950 gevestigd aan de Binnenweg 5 (nu: 7). Een van mijn bronnen was Frans van Lier, wiens moeder de Kunstzaal begon. Blij verrast was ik toen Van Lier, tegenwoordig actief als kunstenaar in Amsterdam en bezig met wat hijzelf noemt ‘wat -overbodige- mémoires’, mij bijgaande herinneringen aan Blaricum stuurde. Her en der bestaat er wat overlap met het al genoemde stukje over de Kunstzaal maar dat lijkt me geen bezwaar, niet alleen omdat het nu gaat om herinneringen uit de eerste hand maar ook omdat ze in een bijzondere, eigen stijl zijn opgeschreven. Ik hoop dat u ze met evenveel plezier leest als ik dat heb gedaan. *RvdB.*

Hooien en melleke

Lekker warm in de middagzon. Leuk om de kruinen van die bomen langs te zien trekken. Rustig sjokt het paard voort en ik voel, boven in het hooi liggend, het wiegen van de wagen over de ongeplaveide weg.

Beneden me op de bok zitten Gert Groenestein en zijn broers met wie ik mee mocht hooien. Ik hoor ze praten maar versta niet wat ze zeggen: de afstand is te groot en het hooi dempt het geluid. De hele middag hebben ze op de Meent, het gezamenlijke weidegebied van de Blaricumse boeren, het hooi op de wagen geladen, warm en stoffig werk dat hen zwijgzaam maakte. Toen de vracht niet hoger meer kon hebben ze er in de lengte een lange balk bovenop gelegd en die met touwen bij de uiteinden vastgesjord aan haken onderaan voor en achter de wagen. Zo kan de lading niet verschuiven of eraf vallen. Ik mocht er bovenop gaan liggen, heerlijk in het geurige hooi, zachtjes meeschommelend in de zon. Ze zijn aardig voor me, de boerenfamilie Groenestein tegenover ons.

“Vraans, goa je mee melleke?” vragen ze soms als ik in de buurt ben en ze de hittekar vol zetten met lege melkbussen die, evenzo op de Meent, vol zullen stromen met de dampende melk die uit de volle uiers zal worden getrokken. Ik ben negen jaar en vind die uitjes prachtig.

De hittekar heet zo vanwege het hit, klein paard, dat ervoor tussen twee bomen is ingespannen. Het is een kleine equipage op twee hoge houten wielen die met de ijzeren banden eromheen vrolijk ratelen op de keien. Als er genoeg plaats is zit

De familie Groenestein. Staand Gerda, Gert, Gien, ?, midden: Gerard, Cornelis en tussen vader en moeder in: Martha. De foto is gemaakt voor het huis Binnenweg 8. Foto: BeeldBankBlaricum

ik op de bok naast de boerenzonen, -dochter ook soms, anders achterin tussen de melkbussen. “Mot je ’s effe op het poard?” vroeg Gert een keer en zijn knipoog naar zijn broer Cornelis had me moeten waarschuwen. Ik werd schrijlings op de rug van het hit gezet en hield me vast aan de manen van het dier. Toen gaf Gert het een tik om het te laten draven. Door de draf snelheid wipte ik op en neer op de paardenrug en kwam steeds hard terecht met mijn stuitje op de opstaande ruggengraat: au, au, ik gilde het uit. Haha, daar moesten de jongens hard om lachen, maar toch zetten ze al weer gauw de draf stop. Ik mocht er weer af en grijnsde maar zoetzuur met hen mee.

Op een laag tweepootkrukje zaten de melkers met hun hoofd tegen het warme koeienlijf en spoten de stralen melk in een emmer die ze tussen hun knieën geklemd hielden. Als de uiers waren geleegd goten ze de emmer over in een melkbus. Af en toe ging er een scheut in de losse deksel van zo’n bus en met hun vingers in de twee gaatjes aan de zijkant van de deksel dronken ze die dan gulzig leeg. Ik scharrelde dan wat rond in de wei, plukte soms een paardenbloem, zag een kikker in een slootje springen of lag wat te lummelen in het frisse gras er wel op passend niet in een koeienvlaai te gaan liggen.

“Vraans, kom 's hiero”, riep Gert, “kom 's hiero met je hoofd en doe je mond open”. Hij spoot een straal melk direct uit de uier in mijn mond. Tjeemig, lekker en warm als in een beker warme melk. Nu lachten we alle twee.

Kinderjaren

Het was de ongewisheid van de eerste oorlogsjaren die ons naar Blaricum had gebracht, midden tussen de boerderijen met hun rieten daken. Mijn kinderjaren: de scherpe mestgeur van de varkensstallen, de warmte van de koeienlijven op de deel met vers hooi voor hun snuivende neusgaten, je begraven in de hooiberg, eieren uit het kippenhok, meerijden op de boerenkarren, stoute spelletjes achter de schuur met de boerendochter, vier jaar ouder dan ik. Over de kronkelweggetjes tussen de hoge hulsthagen liep ik naar school, midden in het dorp. Ik zie ze nog voor me: de zachte juf Claterbos, die piano speelde als wij zingen hadden, juf Wagenvoort, die vinnig kon uitschieten, de populaire en vrolijke meester Ploeger en het hoofd, de wat norse meester Kranen. Elders woedde de oorlog, hier was het de kindertijd van Dik Trom.

Leerkrachten van de O.L. School. Staand 3e van links: juf Wagenvoort, recht onder haar: meester Ploeger. Vooraan, 2e van links: juf (Van Weydom) Claterbos en geheel rechts, meester Kranen, hoofd der school. Foto: BeeldBankBlaricum

Mijn leven was begonnen in Laren, waar mijn ouders Carel van Lier en Elisabeth van de Velde sinds hun huwelijk in 1924 woonden. Ik werd er in 1935 geboren in een juweel van een villa met een grote tuin en zelfs een half bos aan de Werkdroger, vlakbij waar nu het Rosa Spierhuis is.

Het huis was gebouwd door de vermaarde Larense architect Wouter Hamdorff in opdracht van Rie Verhulst, vriendin van mijn moeder. ‘Tante Rie’ (later in dit verhaal meer over haar) was apotheker in Indië geweest en verhuurde ons dat prachtige huis en woonde zelf in een bescheiden bijgebouwtje.

Jan Sluijters. Portret van Carel van Lier met voorouderbeeldje. Olieverf op doek, 1929. Collectie Museum Arnhem. Foto: Peter Cox.

Op de zwart/witte 8 mm filmpjes zie ik mijzelf, in 1935 in die zonnige weelde geboren, als blond krullenbolletje rondspankeren aan de hand van mijn lachende moeder en spelen met de goeie hond Dodo. Drie of vier moet ik zijn geweest op een ander familiefilmpje. Niet meer uit die Larense idylle maar nu uit Naarden, waar we in 1937 naar toe gingen omdat mijn zus, tien jaar ouder dan ik, naar de middelbare school in Bussum ging.

In de drie minuutjes van dit grijzige filmpje scharrel ik in winterjasje en met dansende pompoen op mijn wollen muts op het ijs van het bevroren slootje naast ons huis aan de Juliana van Stolberglaan. Het was het allerlaatste huis van de gemeente, daarna het slootje en een grote kwekerij. Jongens van die kwekerij gooiden wel-

eens een krop sla of een bos radijzen over het slootje naar mijn zus Els die dan jolig naar hen lachte.

Achter ons huis liep de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort. Mijn Joodse vader moet in die eerste maanden van 1940 voorvoeld hebben wat er zou kunnen gebeuren en besloot te verhuizen. Na ons vertrek gebeurde het ook, in twee etappes, drie en vier jaar later.

Naar de Binnenweg

Het zal Hein van de Velde zijn geweest die zijn vriend en zwager Carel en zijn zuster Elisabeth, mijn ouders, adviseerde naar Blaricum te komen, vredig, rustig boerendorp. Hein en zijn vrouw Eep (Epi van Brussel), beiden schilders, woonden er in een boerderij aan de Kerklaan met ruimte genoeg om ons gezinnetje er

Henri van de Velde. Portret van Elisabeth van Lier-van de Velde, zus van de schilder.

Olieverf op doek, rond 1950. Collectie mevr. J. van Lier, Hilversum.

Met mijn vader met Dadaïstisch paraplu (van dat soort grappen hield hij).

Foto: familiearchief.

tijdelijk bij te herbergen, zolang we nog geen eigen onderkomen hadden. Een paar weken later, eind mei 1940, was dat wel het geval. We huurden het voorhuis van een oude boerderij aan de Binnenweg, midden tussen de boerenbedrijven. Het achterhuis, de deel, bleef van Gerrit de Graaf, de boer die ons het huis verhuurde. Het voorhuis bood ons ruimte genoeg: een grote woonkamer, drie slaapkamers waarvan één, de 'opkamer', halfhoog bovenop de grote voorraadkelder, verder een keuken en een washokje. Voor en langs het huis, omringd door hulsthagen, een aardige tuin met een pruimenboom die heerlijke zoete donkerblauwe vruchten leverde. Twee grote oude lindenbomen stonden als schildwachten voor het huis en geurden zo zoet tijdens hun bloei. Aan

een stevige zijarm werd voor mij een schommel opgehangen.

Maar eerst, toen buiten een dikke laag sneeuw lag, januari 1941, kreeg ik op eens er een zusje bij met donkere haartjes en nog donkerder oogjes: Joke, Jokie, Jokiepokie, Jokepiet. 'Joker Potttekoker', zei Gerrit de Graaf toen ze wat groter was geworden.

De boer Gerrit de Graaf, onze huisbaas, was een 'goedaardige schurk', zoals mijn vader hem noemde. Hij woonde, ongetrouwd, bij zijn ouders: Kee en Lamert de Graaf. Ik zie ze nog voor me in hun lage donkere boerderij: de oude Kee onveranderlijk in zwarte Blaricumse klederdracht met wit kanten mutsje en Lamert, ook in het zwart met dito soort van schipperspet.

Foto links: Een jonge Gerrit de Graaf in gala (zie de pochet)

Foto rechts: Kee de Graaf-Elders. Foto's: BeeldBankBlaricum.

Kee, streng en vastberaden, was de baas, Lammert zat zwijgend in het donker. Gerrit scharrelde altijd rond op de deel en op het stuk grond dat bij het achterhuis hoorde. Daar stond een grote houten zwartgeteerde schuur met aansluitend onder een afdak hooi- en maaimachines. Verder een hooiberg onder een rieten kap, die volop in gebruik was. Soms stond er een ladder tegen en als Gerrit er niet was klom ik daarop om lekker in het hooi te liggen. Ik weet ook nog dat ik een keertje, om indruk te maken op een vriendje, van boven uit het hooi naar omlaag heb gepiest: vrijwel de hele jongensplas zichtbaar in één nog nooit geziene eindeloze straal.

Oorlog en de naoorlogse jaren

Maar een zware wolk viel over die zonnige kinderjaren. Begin april 1943 werd mijn vader uit huis gehaald door twee mannen in lange leren jassen, zogenaamd voor een kort verhoor op het gemeentehuis. Een maand eerder was in Amsterdam door een verzetsgroep brand gesticht in het bevolkingsregister om de geregistreerde joodse namen en adressen te vernietigen. Met de meeste leden van de groep liep het slecht af en daarbij kwam aan het licht dat mijn vader met een hunner, de dichter Willem Arondeus, die in Blaricum woonde, valse persoonsbewijzen doorgaf aan joodse kunstenaars. Het ‘korte verhoor’ werd een twee jaar lange martelgang naar de dood: van de gevangenis Amstelveenseweg in Amsterdam via de concentratiekampen Amersfoort, Westerbork en Auschwitz naar Mühlenberg bij kamp Neuengamme (bij Hannover), waar hij in maart 1945 is bezweken: honger, kou, uitputting, ziekte.

Bij de bevrijding in mei kenden we die afloop nog niet en een sprankje hoop gloorde nog dat hij de ellende misschien had overleefd en onderweg was naar huis. Maar zo was het niet. Nooit meer zal ik kunnen vergeten hoe ik, later dat jaar, aan het eind van de ochtend, thuis kwam van school – ik zat net in ‘de zesde’ – en mijn moeder en mijn tante Mien, zuster van Carel, die de oorlogsjaren in onze omgeving ondergedoken had gezeten, huilend naast elkaar op de bank aantrof. Van het Rode Kruis was die ochtend bericht ontvangen dat mijn vader nooit meer thuis zou komen.

Jaren later pas is me duidelijk geworden hoe ‘helderziend’ en zorgzaam Carel heeft geanticipeerd op de ontwikkelingen om zijn gezin zo goed mogelijk te beschermen voor de hoogst ongewisse toekomst. Het huis dat wij tot mei 1940 bewoonden in Naarden zou in september 1944 rücksichtslos door de Duitsers in

brand zijn gestoken als represaille voor een verzetsdaad, te weten de ontsporing van een trein met goederen voor de Duitse bezetter.

Een draaibrug over een stroompje, de Karnemelksloot, was een eindje openge-draaid waardoor de rails niet meer aansloten: locomotief ontspoord. Die brug lag vlak bij ons toenmalige huis, het laatste van Naarden en dus omgekeerd ook het eerste, dat zou moeten boeten. Maar omdat na ons Duitsers in het huis waren getrokken werd 'ons' nummer 116 van de Juliana van Stolberglaan gespaard en trof het noodlot de burens op nummer 114 van de twee-onder-een-kap woningen. Dat was de familie Hamers, van wie vader Hamers in het verzet zat. Ze kregen vijf minuten om hun spullen te pakken. Radeloos gooide vader Hamers willekeurige bullen uit het raam en realiseerde zich toen de vlammen al omhoogschoten dat hij al zijn geld in de linnenkast had laten liggen.

Waarschijnlijk was ik deze tragedie, die toch ook met ons te maken had, nooit aan de weet gekomen als ik niet mijn vriendinnetje Pien, nu nog altijd mijn vrouw, had leren kennen. Zij immers is getuige geweest van dat drama, met haar vader die de heer Hamers goed kende. Zij woonden in Naarden en toen ik haar verteld had dat ik ooit op de Juliana van Stolberglaan had gewoond kwamen we achter dit bizarre toeval. Zij was het die me vertelde hoe ze de paniek van die arme Hamers had gezien. (De Naardense auteur Richard Mouw vermeldt het ook, met Pien mede als bron, in zijn boek 'De laan uit' over de bezettingstijd in het Naarden¹).

Wat mijn vader moet hebben voorvoeld werd dus werkelijkheid: in 1943 zijn arrestatie en in 1944 de brandstichting. Zijn besluit om te verhuizen naar Blaricum heeft dus niet alleen ons behoed voor een afgebrand huis maar heeft bovendien zijn (gegroeide) gezin, ook na zijn arrestatie, in de beste condities door de bezettingstijd geholpen. In dit beschutte uithoekje deden zich immers geen oorlogshandelingen voor maar ook heeft het ons eigenlijk in die oorlogsjaren nauwelijks aan iets ontbroken. Bij de lieve boerenfamilie Groenestein tegenover ons hebben we al die jaren van schaarste, distributie en honger altijd melk, boter, eieren en aardappelen gekregen voor minimale bedragen; bij de 'zwarthandelaren' moest je daarvoor exorbitante sommen betalen. Als ze een koe of varken hadden geslacht kwamen de zorgzame overburen altijd een grote schotel vlees brengen, cadeau. Zelfs dus in de beruchte hongerwinter 1944 hebben we, mede dankzij hen, vrijwel altijd redelijk te eten gehad.

---

1 Richard Mouw 'De laan uit'. Uitgave in eigen beheer. ISBN 978 94 92 185 32 7

Blaricum, nu het rijke ‘Beverly Hills’ van de televisiesternen en andere miljonnairs, toen het saamhorige dorp van de boeren, van de hoefsmid en de wagenmaker, van de kunstschilders en de kapelaans, is dus mijn ‘lieu de mémoire’. Ik kreeg er voor mijn achtste verjaardag timmerlessen van timmerman Piet Rigter, ik zat -tere kinderziel?- op de vliering toe te zien hoe op de deel clandestien een koe of een schreeuwend varken werd geslacht, ik speelde in een grote zandbak

Crayontekening uit 1956 van de voorgevel van de Binnenweg door W.F.H. Brunet de Rochebrune (echtgenoot van mijn oudste zus Els, later Franca). Foto: familiearchief.

en kreeg gitaarles van de lokale troubadour Rob van der Bas - nog ken ik de snaren e-a-d-g-b-e door zijn ezelsbruggetje Een Aap Die Geen Brood Eet.

Rie Verhulst, mijn kordate tante Rie uit Laren, bestierde inmiddels de Blaricumse apotheek, en ik mocht als ventje van een jaar of dertien op zaterdagmiddag op mijn fietsje medicijnen rondbrengen voor twee gulden vijftig en een zak drop.

Na de oorlog heeft mijn dappere moeder in de grote woonkamer van de boerderij de Kunstzaal Van Lier voortgezet, die mijn vader in 1927 aan het Amsterdamse Rokin had gesticht². Mij, puber in die tijd, schonk ze daarmee in eigen huis het onverwachte zicht, dagelijks, op de glorie van de beeldende kunst en de makers ervan. Opeens al die bevlogen en vrolijke schilders over de vloer! Ze heeft me daarmee een onschatbaar cadeau gegeven dat mede heeft bepaald wie ik ben. Op mijn negentiende deed ik eindexamen gymnasium in Hilversum. Tot die tijd heb ik in de oude boerderij gewoond. Toen begon ik bij de krant, het Algemeen Handelsblad in Amsterdam, en verdween het dierbare Blaricum uit mijn leven.

Frans van Lier, mei 2019

² Voor de geschiedenis van Kunstzaal Van Lier in Amsterdam, zie: Bas C. van Lier, Carel van Lier Kunsthandelaar, wegbereider 1897-1945. Thoth 2003.

ZO MAAR WAT BLARICUMMERS (1) '(Pleeg-)kind van foto 225'

Onder de titel '1000 Blaricummers' staat op de website van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek, in het archief van de gemeente Blaricum, een register van 1144 paspoortaanvragen uit de jaren 1922-1937 met bijbehorende foto's en namen. Ik heb er zo maar wat van die Blaricummers uitgepikt, Blaricummers van wie ik niets wist maar naar wie ik nieuwsgierig werd vanwege de foto. Of, zoals bij de kinderen hieronder, vanwege het bijschrift.

Kind van foto 225.

Pleegkind van foto 225.

Waar en wanneer ze zijn geboren: 'onbekend'. Hun volledige namen worden niet vermeld en zelfs een roepnaam ontbreekt. Het bebrilde meisje is kind, het bevelchte meisje is 'pleegkind foto 225' uit het vooroorlogse Blaricumse paspoortregister. Een achternaam van degene bij wie ze op 23 juni 1927 in het paspoort moesten worden bijgeschreven (met foto? Werkte dat toen zo?) kon er gelukkig nog wél vanaf: Adema van Scheltema. De persoon

op genoemde pasfoto 225 is, anders dan je misschien zou verwachten, niet hun (pleeg-)vader maar hoort bij de paspoortaanvraag van hun moeder respectievelijk pleegmoeder. Brechta, heet ze, Brechta Adema van Scheltema. De rubriek 'gehuwd met' is ongebruikt gebleven waaruit ik opmaak dat ze alleenstaande moeder was. Ook vijf jaar eerder al, in 1922, had ze een paspoort aangevraagd, toen nog zonder de kinderen en zonder hoed op haar hoofd. Op de linker foto is ze bijna 50: ze is van 11 september 1878.

Ik weet niet of het fout is gegaan bij de gemeente Blaricum toen de paspoorten werden aangevraagd of bij het digitaliseren van de registers, hoe dan ook, de achternaam is consequent verkeerd gespeld, niet alleen bij de foto's van 1922, 1924, 1927 en 1934¹ maar ook in

Foto 225 (1927)
Brechta 'Adema van Scheltema'.

Brechta 5 jaar eerder.

¹ Het Streekarchief heeft de achternaam inmiddels aangepast.

bijvoorbeeld de Blaricumse Gemeentegids uit 1940 waarin alle inwoners met naam en adres zijn opgenomen. Ze was de oudste dochter uit het gezin van de Doopsgezinde Hendrika (Hinne) Lulofs en de Nederlands Hervormde Frederik Adama van Scheltema, boek- en later kunsthandelaar in Amsterdam. Brechta's een ruime anderhalf jaar eerder geboren broertje zou later een befaamd, veelvuldig geciteerd dichter worden: C.S. (Carel Steven) Adama van Scheltema (1877-1924), goede vriend van Bertus Brouwer, wiskundige en bekend van de Professor Brouwerdreef alhier. Ongetwijfeld bezocht hij Brouwer in diens hut bij Villa Pimpernel aan de Blaricumse Torenlaan als hij langs ging bij zijn zusje Brechta. In de jaren twintig woonde zij dicht bij Brouwer, op de grens van Blaricum en Laren aan de Noolseweg. Maar laat ik niet op de zaken vooruitlopen.

Geboren in Amsterdam dus, op Keizersgracht 247 waar het gezin van Frederik Adama van Scheltema toen woonde. Na enkele jaren verhuisden ze naar de Nieuwe Doelenstraat 10 (ook het kantooradres van veilinghuis Frederik Muller; Adama van Scheltema was Mullers compagnon). Daar in de buurt zal Brechta op de lagere school hebben gezeten. 'Onderwijzeres', is ze als ze in 1905 Amsterdam verlaat om zich aan de Witte Singel in Leiden te vestigen. Had ze daar een baan gevonden? Al betrekkelijk gauw hield ze het in Leiden voor gezien: in 1908 vertrok ze naar Denemarken waar ze in Kopenhagen haar 'akte middelbaar gymnastiek' haalde. Noord-Amerika was, na een korte periode waarin ze weer in Amsterdam zat, haar volgende bestemming: Santa Cruz, Californië.

'Kind van foto 225'

Koenraad, heette hij. Koenraad Willekes MacDonald. Geboren in Hilversum en nazaat van Ferdinand Lodewijk MacDonald, procureur te Haarlem die het in 1830 'bij dispositie des Konings' vergund was 'den geslachtsnaam van Willekes' aan te nemen of liever: aan zijn oorspronkelijke achternaam vooraf te doen gaan. Koenraad Willekes MacDonald zat, anders dan veel familieleden die jurist waren of in de buitenlandse dienst werkten, met zijn broers in de handel, de vruchtenhandel. 'Mac Donald Brothers' heette de firma. Hij was er voor een kwart eigenaar van. Gevestigd in Watsonville, Santa Cruz, Californië. Hij was er ook mede-eigenaar van een ranch met de door Amerikanen vast als 'Bergendale' uitgesproken naam 'Berg en Dal'.

Was Koenraad het doel van haar verre reis of ontmoette Brechta hem daar voor het eerst? Hoe lang bleef ze er en ging hij met haar mee terug naar Nederland of kwam hij later af en toe over? Het zijn vragen waarop ik het antwoord schuldig

moet blijven. Zeker is dat Brechta in 1915 alleen woonde, in Groesbeek, bij Nijmegen. En dat ze in dat jaar voluit Mevrouw B. Willekes MacDonald-Adama van Scheltema ging heten. Helaas, was Koenraad, de bruidegom ‘niet in de gelegenheid in persoon bij de voltrekking van zijn voorgenomen huwelijk tegenwoordig te zijn’, aldus de notariële akte waarin de huwelijksvoorwaarden werden geregeld. In die akte stonden onder meer de bezittingen van de aanstaande echtgenoten omschreven. Brechta had, blijkt daaruit, vrijwel alleen huisraad: meubels, bedden, een staartklok, keukengereedschap, wat zilveren snuisterijen. Over haar eigen inkomsten mocht ze zelf beschikken maar wél verbond ze zich om ‘ter bestrijding der kosten van den huishouding en van de opvoeding der kinderen jaarlijks te zullen bijdragen een bedrag van drie honderd gulden’. In mijn ogen best een opmerkelijke clausule maar wie weet was dat in die tijd onder de toen geldende wetgeving wel gebruikelijk.

Maar goed, Koenraad bleef dus in Amerika zitten en liet zich vertegenwoordigen door advocaat en procureur mr. François Willekes MacDonald, vermoedelijk een oom van hem. Er werd, op 26 januari 1915 in Nijmegen, dan ook ‘met de handschoen’ getrouwd, zoals dat zo mooi heet. Tien dagen na wat sommigen ‘de mooiste dag van je leven’ noemen, beviel Brechta van dochter Berti. En zij, Berti, geboren op 5 februari 1915, is het ‘kind van foto 225’ aan het begin van dit artikel. Het huwelijk van haar ouders hield geen stand: in augustus 1917 werd te Santa Cruz de echtscheiding uitgesproken. Brechta zou nooit hertrouwen.

Het Gooi

Officieel (nog) getrouwd met Willekes MacDonald schrijft Brechta zich in januari 1916 niettemin onder haar meisjesnaam in op haar nieuwe adres: huizing 606

Mevr. met kindje zoekt een beschaafd Meisje als flinke hulp in de huishouding. Tweemaal per week komt een werkster voor het ruwe werk. Adres Mevr. ADAMA VAN SCHELTEMA, Rozenlaantje Laren (Gooi).

De Telegraaf 3-4-1916.

in Laren, aan het Rozenlaantje. Onder dezelfde naam ook gaat ze -ze kan het zich blijkbaar veroorloven- op zoek naar een hulp, naast de werkster die ze al heeft. Waarom ze zich uitgerekend in het Gooi vestigt weet ik ook niet. Een advertentie voor een kindermisje ben ik niet tegengekomen en dochter Berti is nog te klein om naar school te gaan dus of Brechta in die periode werkt, ergens onderwijzeres is... Uitsluiten kan ik het niet maar waarschijnlijk lijkt het mij evenmin.

Minder dan een jaar wonen moeder en dochter in het Larense Rozenlaantje, dan verkassen ze naar Blaricum, eerst naar 'The Box' aan de Torenlaan, een landhuis waar meerdere families (kunnen) wonen en dat ook voor vakanties te huur wordt aangeboden, vervolgens naar de Noolseweg.

Met hun inschrijving in Blaricum is iets merkwaardigs aan de hand: terwijl Brechta dat volgens het Bevolkingsregister op 11-10-1916 doet, is 1-5-1915 de officiële inschrijvingsdatum van de dan nog geen 3 maanden oude Berti. Bijzonder, zullen we maar zeggen.

'Rondom Zon', heet het huis op nummer 39² (huizing 392) waar Brechta met haar dochtertje gaat wonen en het lijkt erop dat zij daar eindelijk haar stek heeft gevonden. Ze zal er vele jaren blijven wonen en als ze in 1938 Blaricum voor Bloemendaal verruilt, verkoopt ze niet maar biedt ze het te huur aan en neemt er na een jaar weer zelf haar intrek.

'Pleegkind van foto 225'

Clara Jeanne Emilie Reitsma heet ze. Een Friezin want geboren in Drachten, op 6 mei 1913. Zes jaar oud pas komt ze als 'pupil' in Amsterdam terecht bij Jacoba Wilhelmina Kolstee en haar man, de illustrator, cartoonist, journalist en schrijver Cornelis Veth, leerling en neef van de meer bekendheid genietende kunstschilder en hoogleraar Jan Veth. Iets meer dan een jaar verblijft ze bij de Veths, gaat nog even terug naar Friesland en wordt begin jaren twintig (officieel op 14-9-1920) ongetwijfeld liefdevol opgenomen in het eenoudergezin van Brechta Adama van Scheltema. Zo krijgt Berti ineens een ouder en Clara een jonger zusje. Het zal voor allebei -en ook voor hun (pleeg-)moeder- even wennen zijn geweest. Claartje (later: Clary) is natuurlijk het 'pleegkind van foto 225' aan het begin van dit artikel.

Op de grens van twee dorpen

In oktober 1922 verschijnt in De BEL bijgaande advertentie voor cursussen die Brechta gaat

Mevr. B. A. v. SCHELTEMA,
middelbare akte Zw. Gymnas-
tiek, opent einde October
cursussen
voor jongere kinderen, voor
meisjes en voor dames in het
gymnastieklokaal v. d. Gooische
School à f 10.—.
Spreekuur dagelijks half 2-half 3, 7-8 uur
RONDOM ZON - Noolseweg 392.

2 De Noolseweg is in de loop der jaren hernummerd. Het huidige nummer 39 was dan ook niet 'Rondom Zon' maar 'Huize Veldhoek' met een destijds felgekleurde gevelsteen van de West Indische Compagnie. De naam is van het pand verdwenen en cultuurbarbaren hebben de gevelsteen later met de witkwas laten bewerken.

geven in de gymnastiekzaal van de nabij haar huis gelegen Gooische School aan de Oud Blaricummerweg in Laren. Ze vermeldt de akte die ze in Kopenhagen heeft behaald: de akte Zw. Gymnastiek. Waar ik naar de betekenis ervan heb moeten zoeken zal het in die tijd en in die omgeving voor iedereen meteen duidelijk zijn geweest dat het om Zweedse gymnastiek ging, een soort heilgymnastiek gericht op lichaamsvorming en lichaamshouding. Dagelijks hield ze daarnaast twee keer spreekuur waarbij ik mij eerlijk gezegd niet zo veel kan voorstellen: wat deed ze dan?

De cursussen bleef ze zeker tot 1931 organiseren, muzikaal begeleid, in dat jaar, door 'Mej. A. Beck Leerares Conservatorium Amsterdam' die zelf de cursus 'Rhythmiek' gaf. Aanmelden op Noolseweg 39, Laren.

Toen ze naar 'The Box' aan de Torenlaan verhuisde had ze zich uit Laren uitgeschreven, voor zeker drie paspoortaanvragen had ze zich in Blaricum moeten melden, huizing 392 in Laren was de Nieuweweg, niet de Noolseweg en toen die werd verbreed en de gemeente 'om niet' een strook van haar grond wilde overnemen (ook Tjerk Luitjes die vlak bij haar woonde was de klos evenals, bij de Zeven Linden, Hein van de Velde) werd dat voorstel behandeld in de gemeenteraad van Blaricum. Desalniettemin bleef Adama van Scheltema in haar advertenties hardnekkig vasthouden aan Laren als de plaats waar 'Rondom Zon' stond. Nog in 1965, toen ze op nr. 59 woonde (na henummering van de Noolseweg) hield ze het op 'grens Laren-Blaricum'.

Een van die advertenties, in De BEL van 19 juni 1925, vond ik opmerkelijk genoeg om hier weer te geven. Het lijkt me een advertentie die veel over haar zegt, heeft iets liefs, straalt enig naïef idealisme uit en laat iets zien van de manier waarop ze haar meisjes opvoedt: die moesten ook hun aandeel in de huishouding leveren. Onwillekeurig vraag je

je trouwens af of ze zich niet ook wat eenzaam voelde, daar op de grens van twee dorpen bij het Koloniep pad. In een advertentie van een jaar later vraagt ze overigens gewoon om een meisje dat goed kan werken en koken. Punt. Gezien de tijden waarop ze spreekuur hield veronderstel ik dat ze daarnaast (en naast de cursussen) geen vaste baan had. Navraag leert dat ze in ieder geval niet verbonden was aan de twee scholen die daarvoor mijns inziens, gezien haar achtergrond en levensinstelling, het meest in aanmerking komen: de Gooische

B. Adama v. Scheltema. „Rond-
om Zon“, Noolschen weg, Laren
v.aagt in klein gezin

hulp

geheel als

vriendin des huizes

Werkzaamheden tusschen huis-
genooten eerlijk verdeeld. Koken
en verstellen vereischt.

1924. Nieuwbouw Humanitaire School Leemkuil, Laren van architect H.A. van Anrooy. Op het dak de bouwvakkers en links, bijna vooraan, Jacob van Rees. Zowel Berti als Claartje zullen dat jaar op de 'Hum' hebben gezeten; Claartje moet dan een van de 6 of 7 meisjes met twee lange vlechten zijn.

Foto: Collectie G. Hesselink, Sint Pancras.

School en Jacob van Rees' Humanitaire School aan de Leemkuil in Laren, de tegenwoordige Montessorischool waar pleegdochter Claartje zeker leerling was -ik meen haar te herkennen op de foto, in 1924 genomen bij de nieuwbouw van de 'Hum'- en dochter Berti dus hoogstwaarschijnlijk ook. Waarna Berti in 1928 toelatingsexamen deed voor het Theosofisch Lyceum op Drafna. Dat landgoed bij Naarden was net dat jaar door de 'Stichting het Theosofisch Lyceum in Nae-rdinclant' aangekocht van de weduwe van Charles Boissevain die er tot zijn dood in het jaar daarvoor had gewoond³. De Stichting vestigde er een H.B.S. en gymnasium en Berti moet dus tot de eerste lichting leerlingen hebben be-hoord. Goed mogelijk dat ze op de foto staat van alle leerlingen en docenten, in

3 Voor een korte geschiedenis van het landgoed: Drafna. H. Schaftenaar in De Omroeper, januari 1990. De foto is te vinden op lustra.rugbyclub-gooi.nl/het-drafna-lyceum

1933 voor het landhuis genomen. Claartje Reitsma ging na de 'Hum' naar de MULO waarvoor ze in 1930 met succes examen deed. In 1933 verlaat ze Blaricum. Ze gaat in Amsterdam wonen, in de Krammerstraat in de Rivierenbuurt. Als ik haar gezinskaart opzoek constateer ik stomverbaasd dat ze er woont, samen met Raphaële Maria Louise Henriette Bergeret de Frouville. En dat is de weduwe van... Frits Reitsma. Claartje is dus terug bij haar eigen moeder. Geboren in Courbevoie, Frankrijk, is die in 1909 getrouwd met een Nederlandse predikant. Ze krijgen twee kinderen, Jenny (1910) en Clara (1913). Frits Reitsma, prominent genoeg voor ruim anderhalve kolom 'in memoriam' in het Algemeen Handelsblad, overlijdt na een kort ziekbed in februari 1918. Dat zal de reden zijn geweest dat Claartje -van Jenny weet ik dat niet- in een pleeggezin werd geplaatst. Want Raphaële had het niet breed: ze werkte zelfs kort als collectrice voor de Staatsloterij.

Clary Reitsma in 1932.

Lang heeft de hereniging van moeder en dochter niet geduurd. De weduwe Reitsma overleed in 1934. Het huwelijk van haar jongste dochter met de Amsterdamse 'binnen-architect' Dirk Gijsbert Hooijer, twee jaar later, heeft ze dus niet meer meegemaakt, net zomin als de geboorte van kleinzoon Dick. Maar ongetwijfeld was pleegmoeder Brechta er, met pleegzusje Berti. En wellicht ook zus Jenny, in die tijd in Amsterdam bezig met een opleiding tot verpleegkundige. Hoe het Clary Hooijer-Reitsma verder is vergaan, daarvan ben ik helaas niet op de hoogte.

Berti: terug naar 'Rondom Zon'

Berti, kennelijk meer een studiehooft dan Claartje, ging vanaf de 'Hum' dus naar het lyceum in Naarden. Wat ze met haar zeker voor die tijd prachtige opleiding doet, ik weet het niet (zoals ik, ondanks veel onderzoek helaas veelvuldig moet bekennen). Vast staat wel dat ze heeft gewerkt in de bibliotheek en de studiezaal van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam waar ook haar tante Annie Scheltema werkte. Behalve tante An werkte daar ook nog een zoon van een joodse koopman uit Lodz die aan het begin van de Eerste Wereldoorlog naar Rusland was gegaan, de revolutie daar had meegemaakt, er als mensjewiek (het regime onwelgevallig) in de jaren twintig werd gearresteerd, naar de Oeral was verbannen en naar Duitsland had

weten te ontkomen. In 1933 moest hij ook daar vandaan vluchten en kwam, zoals vele lotgenoten, in Amsterdam terecht waar hij medewerker werd van het toen pas opgerichte IISG. Met die Poolse vluchteling, die tijdens de bezetting via Frankrijk en Cuba uiteindelijk naar Amerika vluchtte, trouwde Berti Willes MacDonal. In 1948 in Amerika waar ook hun kinderen (een zoon en een dochter, Anna Brechta) geboren werden. Boris Moïsejevitsj Sapir, heette deze 'Bolsjewiek in Blaricum' zoals NRC Handelsblad hem bij zijn overlijden in een uitgebreid artikel (Marc Jansen 16-12-1989) doopte. Tot Boris' pensionering zo rond 1966 bleef het gezin in New York wonen om daarna naar Nederland terug te keren. Ze vestigden zich aan de Noolseweg op nummer 65 -er was opnieuw hernummerd- in 'Rondom Zon'. Aardig detail: in 1967 deed Berti, zoals eerder haar moeder Brechta, ten behoeve van de verbreding van de weg, 'om niet' afstand van een strook van haar grond.

In 1933 was haar pleegkind vertrokken en ook Berti zal niet al te lang meer in Blaricum gebleven zijn zodat Brechta zorgeloos, dat wil zeggen zonder voor twee kinderen te hoeven zorgen, in haar eentje in het grote huis achterbleef. Ze kreeg tijd om zich in te zetten voor zaken die ze belangrijk vond, zaken waaruit haar maatschappelijke betrokkenheid sprak. Zo was ze lid van het comité dat 'op overwegingen van zuiver menschenlijken aard' amnestie bepleitte voor de overlevende muiters van Hr. Ms. 'De Zeven Provinciën', die in 1933 na een loonprotest zwaar waren gestraft. Ook in het comité dat een steunactie organiseerde voor Duitse arbeiders die tegen slechte arbeidstoestanden hadden geprotesteerd en daarom van 'hoogverraad' werden beschuldigd -het zogenaamde Wuppertalproces- nam ze zitting; ze was er de secretaris van. Tegen oorlog en fascisme, daar ging het om. Werd ze hierbij misschien mede geïnspireerd door aanstaande schoonzoon Boris?

Ik schreef het net al: ze bleef alleen achter in een groot huis op een mooie plek waar best meer mensen konden wonen. Ze besloot dan ook om wat kamers te verhuren 'gem. of ongem., m. of z. pens.' De kop 'Inwoning' doet weer vermoeden dat ze toch ook enige gezelligheid zocht/verwachtte.

Na een uitstapje van een klein jaar naar Bloemendaal woont ze, al dan niet alleen, in elke geval zonder huisgenoten, nog vele jaren in 'Rondom Zon'. Als ze bijna 80 is zet ze weer eens een advertentie voor een hulp 'bij oudere dame die zelf nog deel van klein landhuis schoonhoudt. In de keuken wordt niet gekookt.' Krasse dame, dunkt mij, levend op water en brood? Als Berti in 1966

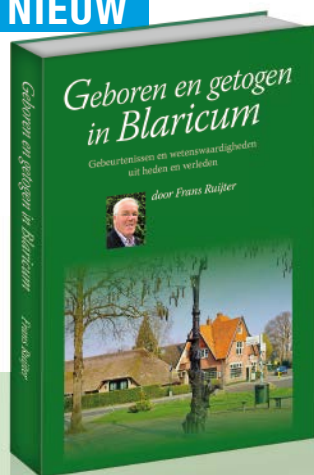
met man en kinderen uit Amerika terugkomt, is het Brechta die tijdelijke woon-gelegenheid voor ze zoekt. Een jaar later woont de familie Boris Sapir-Willekes MacDonald in het huis. En ik hoop maar dat Brechta er tot haar dood heeft mogen en kunnen inwonen. Tot haar dood, in 1979. Liefst 101 jaar oud is ze geworden. 'Zij hoopte vol vertrouwen op een betere wereld.', stond er boven de rouwadvertentie die mede door pleegdochter Clary was ondertekend. Op eigen verzoek werd Brechta Adama van Scheltema in stilte gecremeerd.

Boris Sapir ('Wij zijn dankbaar dat hij de beginnende desintegratie van het communisme in Oost-Europa nog heeft mogen meemaken') overleed in 1989, in mei 2001 gevolgd door zijn vrouw Berti. Hun graf is op De Woensberg te vinden. 'Rondom Zon' werd na Berti's dood verkocht waarna er een sloopvergunning voor werd afgegeven. Er kwam een niet onaardige villa voor in de plaats, met zon rondom.

Ron van den Berg, juli/augustus 2019

De pasfoto's uit dit artikel zijn afkomstig van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek te Hilversum (SAGV).

NIEUW

In navolging van het eerste boek van Frans Ruijter *'Heb je nog nieuws...?'* verschijnt in november 2019 een vervolg met de titel **'Geboren en getogen in Blaricum.'** In deze uitgave staan wederom gebeurtenissen en wetenswaardigheden vermeld die Frans in de periode 2012-2018 voor dorpsblad hei & wei heeft geschreven.

Op deze manier is weer een stukje Blaricumse geschiedenis vastgelegd en voor een breed publiek toegankelijk gemaakt.

Boekinfo: harde kaft, 256 pagina's in full color.
Verkrijgbaar bij o.a. Historische Kring Blaricum.
ISBN 978-90-9032347-3   www.fransruijter.nl

Prijs: € 24,95

ZO MAAR WAT BLARICUMMERS (2)

Johannes Klaassen, De Witte Meeuw en De Zwaluw

Het was, volgens de gegevens van het KNMI, een aardige dag, woensdag 1 augustus 1923: niet te warm, een beetje wind uit het west-zuid-westen, een enkel buitje misschien maar overwegend droog met een flink deel van de dag een lekker zonnetje. Prima weer om het nuttige met het aangename te verenigen, de kindervagen te pakken en, gewapend met de vereiste foto's, gezellig met het hele gezin een kort wandelingetje te maken van de Hui-zerweg naar het nabijgelegen gemeentehuis aan de Torenlaan om voor het gezinshoofd en zijn zoon een paspoort aan te vragen.

Zo kan het gegaan zijn maar voor hetzelfde geld had de vrouw des huizes helemaal geen zin om mee te gaan. De foto's waren al eerder gemaakt, in de tuin zo te zien, en zijzelf had geen paspoort nodig. 'Gaan jullie maar even samen', heeft ze misschien gezegd. Niks gezellig uit wandelen.

Een kleine eeuw later zie ik in het paspoortregister van Blaricum een foto van een vrouw met een klein kind dat net geen baby meer is. Wie ze is staat er niet bij want het gaat niet om haar maar om het jongetje: de anderhalf jaar oude

Andreas Johannes Klaassen. Aannemelijk is dat de vrouw zijn moeder Mietje is.

*Andreas Johannes
Klaassen.*

Zijn vader is de verzorgd en goed gekleed ogende man op de tweede foto: Johannes Klaassen die twee dagen eerder zijn 31ste verjaardag had gevierd. Op 29 juli 1892 was hij in Hoorn geboren.

Hilke Bruins, heette zijn Friese moeder, op haar 21ste getrouwd met de 7 jaar oudere weduwnaar Andreas Klaassen, kaaskopersknecht van beroep. Johannes was een nakomertje, geboren 20 jaar na Hermanus Johannes, de vroeg overleden eersteling van Andreas en Hilke. De jonge jaren en de opleiding van Johannes

Johannes Klaassen.

Klaassen zijn -voor mij- in nevelen gehuld. Hij heeft in elk geval school gegaan want als hij in 1918 in Blaricum trouwt geeft hij als beroep 'schrijver' op. Dat kan betekenen dat hij auteur/romancier was of dat hij, in een tijd dat velen de

schrijfkunst niet machtig waren, als een soort secretaris optrad of een kantoorbaan had. Zijn bruid is Mietje Verhoef, oudste dochter (geb. 27-4-1891) van de uit Baarn afkomstige stalhouder Johannes Verhoef en de Blaricumse Jannetje Tak (dochter van Jan Tak en Wilhelmina Vos). Na hun huwelijk vestigen Johannes en Mietje zich in Laren. 'Schrijver' is Johannes al gauw niet meer; hij gaat in zaken en begint aan Torenlaan 877 ('Remise') in Laren 'Stoomwasscherij Klaassen'. Op dat adres zat later nog wasserij Kok, een in ieder geval voor mij veel bekendere naam: ze deden jaren lang de was voor het hotel van mijn ouders.

Blaricum

Aan de Langeweg 203 in Blaricum was toentertijd al een aantal jaren de Firma Tak actief, de 'Stoomwasch, Strijk en Fijnstrijkinrichting van de gezusters Mietje (geb. 5-3-1879, zij krijgt de naam van haar twee maanden eerder overleden zusje) en Jansje (27-7-1885) Tak, dochters van Marritje de Jong en Klaas Tak, de Eemnesser tak van de Taks. Heel goed mogelijk natuurlijk, dat Johannes Klaassen met hen in contact kwam via Jannetje, zijn schoonmoeder van de Blaricumse tak. Directe familie waren de gezusters en Jannetje bij mijn weten niet maar verre familie zullen ze ongetwijfeld zijn geweest. Hoe het ook zij, Klaassen en de twee zussen besluiten hun krachten te bundelen. In de zomer van 1921 is de fusie kennelijk een feit want dan vraagt de 'Fa. Tak en Klaassen, Laren, (Gooi)' bekwame strijksters. Na drie maanden al kunnen die op zoek naar een nieuwe baan (in Blaricum?): Klaassen zet het machinepark van zijn bedrijf in Laren te koop waarna hij, zomer 1922, de kunstparel van het Gooi verruilt voor de parel van

Stoomwasch, Strijk en Fijnstrijkinrichting
FIRMA TAK
 LANGEWEG 203   :-:   BLARICUM.

Ondanks de voortdurende stijging der grondstoffen kunnen wij onze prijzen, zoowel van opgemaakt als van droog toegeslagen wassen, handhaven.

Helder Waschgoed, gratis gemengd, 30 cents per K.G.
 (De Gemeentelijke Wasscherij te Amsterdam wil haar prijzen bepalen op 38 ct. per K.G.)
 Wassen kunnen Maandags of Dindags gehaald worden en worden Zaterdags weer thuis bezorgd.
 Wij wassen met water dat scheikundig goedgekeurd is.
 Franco gehaald en gebracht door het geheele Gooi. Belieft aanbevelend.

Gooi- en Eemlander 26-3-1920.

H.H. Wasch-Industriëlen.
 Zeer billijk te koop wegens overcompleet 1 Stoommangel 300 x 60, Centrifugen 50 x 30, Motor 5. P.K., Stoomketel 7.5 M², V.O. 6.2 K.G. druk. Voorts leiding, drijfwerk, ribbenhuizen enz. Alles in zeer goeden staat. Te bevragen KLAASSEN WASSCHERIJ, Torenlaan 877, Laren. N.H.

Advertentie Gooi- en Eemlander 1-10-1921.

het Gooi, Blaricum. Bottekluiver wordt Malbakker. Niet ver van de zaak betreft hij met Mietje Huizerstraat 220 (Huizerweg 27), tussen de bakkerij van Enzlin en de Smedenweg. Gek genoeg vertrekken alleen 'J. Klaassen en vrouw' uit Laren, gek genoeg omdat Andreas Johannes, hun

op 11 januari van dat jaar daar geboren zoontje, niet wordt genoemd. Pas vier maanden later wordt zijn verhuizing in de rubriek ‘Bevolkingsregister’ van De BEL gemeld. Vergeten aan te geven, ambtelijk foutje of, ik noem maar wat, in het ziekenhuis gelegen of tijdelijk bij familie ondergebracht?

De Witte Meeuw

In De BEL van 14 juli 1922, in hetzelfde nummer waarin staat dat de Klaassens naar Blaricum zijn verhuisd, kom ik voor het eerst een advertentie tegen waarin ‘De Witte Meeuw’ wordt genoemd als naam van het bedrijf. Drie maanden later

De BEL 27-10-1922.

wordt met trots ‘ter kennis onzer geachte cliëntèle’ gebracht dat de wasserij op de waterleiding is aangesloten. Ruim een jaar na de fusie hebben Klaassen en de zussen Tak aan de Langeweg een moderne zaak gerealiseerd. En een goedlopende zaak, zo valt af te leiden uit een advertentie uit 1923 waarin de

één tons vrachtauto van De Witte Meeuw, een ‘Horch’, te koop wordt aangeboden omdat die niet zwaar genoeg meer is. Van hun nieuwe auto (als het daar tenminste om ging) heeft Tak en Klaassen maar enkele maanden plezier; dan slaan, op de Matthijssenhoutweg, de vlammen uit de motor van de ‘lastauto’. Maar, zoals ik al schreef, de fusie had een mooi bedrijf opgeleverd dat aan de eisen des tijds voldeed. Meer dan begrijpelijk dan ook, dat bij de eigenaren wat paniek uitbreekt als dat (ook) in vlammen dreigt op te gaan. Het is donderdag 21 februari 1924 rond half zes als de op Langeweg 204 (5) tegenover ‘De Witte Meeuw’ wonende Geurt de Jong Szn (Geurt van Steffen de Jong) buiten nog even wat hout gaat halen. Uit het ketelhuis aan de overkant ziet hij dichte rook komen. Eerst twijfelt hij nog: het kan de gebruikelijke (stoom-)damp zijn. Maar als er even later vonken door het dak komen weet hij wel zeker dat het om brand gaat. Hij waarschuwt eerst de ‘nevenwonende gezusters Tak’¹ en pakt vervolgens thuis de bij hem gestationeerde minimax (een grote brandblusser) en begint te blussen. ‘Al spoedig’, schrijft De BEL van 23 februari, ‘kwamen meerdere burens op het

¹ Voor zover mij bekend woonden de zussen vlakbij, net over de Meentweg op hoek Langeweg en het latere Eikenlaantje.

hulpgeschrei der gezusters Tak aanloopen, die met elkaar de aanwezige was-schen redden. Na het luiden van de brandbel was er hulp in overvloed en werd de vuurhaard aan meerdere zijden door de minimaxen bestookt, met het gevolg, dat de vlammen spoedig gedoofd werden.' Het had erger gekund, de schade was te overzien en de verzekering in orde.

Den Bouwmeester

Deed hij hen een 'offer you can't refuse'? Je zou het haast denken want wat anders zou de reden voor de gezusters Tak en directeur Johannes Klaassen kunnen zijn om na niet veel meer dan zes jaar de zaak alweer te verkopen? Hij, dat was de toen 26-jarige, in Blaricum neergestreken, uit Nederhorst den Berg afkomstige 'kleebleeker' Corstiaan (Cor) den Bouwmeester. Klein begonnen -met het strijken van een boordje, zo weet zijn dochter Mary nog te vertellen- neemt hij eind 1926 met financiële steun van zijn aanstaande schoonouders 'De Witte Meeuw' over. De 'BEKENDMAKING !!' in De BEL heeft als aanhef het 'Mevrouw!' dat Den Bouwmeester met enige regelmaat zal gebruiken in de vele, zeer vele advertenties die hij in de daaropvolgende jaren zal plaatsen, meerdere malen per week. Advertenties, niet alleen om reclame te maken maar ook om, in een niet aflatende stroom, personeel te vragen: ervaren of leerling strijksters, mangelmeisjes, dagmeisjes, jongens, persers en 'persters'. Wat daarbij opvalt is dat, terwijl hij heeft laten weten 'De Witte Meeuw' te hebben overgenomen, hij die naam, waarvoor hij toch goodwill betaald zal hebben, na de eerste bekendmakingen jarenlang niet in zijn advertenties gebruikt. 'Stoom Wasch- en Strijkinrichting C. den Bouwmeester' is het steeds. Pas vanaf begin 1931 wordt de oude naam weer in de reclame-uitingen opgenomen.

Enkele maanden nadat Den Bouwmeester de zaak heeft overgenomen verschijnt er nog wel een annonce van 'De Witte Meeuw' in De BEL maar het adres dat er bij staat is dat van de voormalige eigenaar: Johannes Klaassen. Die is klaarblijkelijk vrolijk weer voor zichzelf begonnen en voor zijn voormalige fusie-

BEKENDMAKING !!
MEVROUW !
Hiermede heb ik de eer U te berichten, dat door mij is
overgenomen
de Stoom- Wasch- en Strijkinrichting
"DE WITTE MEEUW"
("voormalige dir. de heer KLAASSEN")
In deze, naar de eischen des tijds ingerichte wascherij
waarin de nieuwste en **MODERNSTE MACHINE'S**
worden gebezigd, worden de goederen met **ZUIVER**
BRONWATER behandeld.
Alle werkzaamheden geschieden met den grootsten zorg.
De goederen worden des **MAANDAGS** gehaald en
ZATERDAGS franco thuis bezorgd met eigen autodienst.
Met de verzekering alles in 't werk te zullen stellen
om onze clientele te voldoen en mij voor uwe gewaardeerde
opdrachten aanbevelend, verblijf ik Hoogachtend.
C. DEN BOUWMEESTER
LANGEWEG 207, BLARICUM, TEL. 355
VRAAGT ONZE BILLIJKE PRIJSCHOORANT
Geeft ons een proefwasch en wij zijn overtuigd,
dat U klant blijft

*De BEL 7-1-1927. Het nummer 207
(= Achterom 10) is vermoedelijk een
foutje van De BEL. In alle andere adver-
tenties heet het: Langeweg 203.*

partners geldt hetzelfde; die adverteren nog in 1933 als ‘Wasscherij gez. Tak’. Vanuit Eikenlaantje 5 zullen ze nog jaren hun (meegenomen?) klanten bedienen. Misschien is het daarom dat Den Bouwmeester in De BEL nadrukkelijk bekend maakt dat hij niet met tussenpersonen werkt.

V.l.n.r. Evert, Henk, Cor en Mary den Bouwmeester. Van Cor Sr. en van Hendrika Bouwmeester-van 't Net zijn helaas geen foto's bewaard gebleven. Foto's: BeeldBankBlaricum.

Als de jonge zakenman, zoon van ‘kleerbleeker’ Jan den Bouwmeester en zijn vrouw Neeltje (geb. Slokker), een jaar na de start van zijn bedrijf de zaken op orde heeft trouwt hij in Amersfoort met een dochter van Hendrika Hoenderdaal en veehandelaar Aart van 't Net uit die plaats. Hendrika heet ze, naar haar moeder. In 1931 bevalt ze van het eerste van in totaal acht kinderen, een dochter die Neeltje genoemd wordt. Na Neeltje volgen onder meer nog Mary, Cor, Evert en Henk. Die laatste twee stappen in 1966 in het bedrijf dat toen onder de naam Fijnstrijkerij ‘Kronenburg’ ook nog een filiaal had in Huizen, op Kronenburgerstraat 18. In 1967 gaat dat over in handen van Cor Jr.

Dochter Mary zal van jongs af aan onder meer als strijkster bij ‘De Witte Meeuw’ werken, aan de Langeweg 2B² en aan Burgemeester Heerschopweg 8. Tot eind

Strijkijzers van 'De Witte Meeuw' bij Mary thuis. Foto RvdB

1992 heeft de familie de wasserij, sinds 1918 in Blaricum gevestigd en precies 65 jaar door een Den Bouwmeester geleid, in bedrijf gehouden. Cor Sr. bleef bij de zaak betrokken tot hij in 1983 kwam te overlijden. Hendrika Bouwmeester-van 't Net stierf 8 jaar later. Ook zij maakte dus niet meer mee dat de wasserij in 1992 vanwege de hoge kosten van de noodzakelijke mi-

² Zie voor de geschiedenis van de Langeweg DEELgenoot 71, Verslag van de Langeweg-lezing van 21 november 2012. In mijn hoofd had ik dat De Witte Meeuw aan de oneven kant van de Langeweg zat. Den Bouwmeester heeft wel, zo rond de jaren zestig, op nr. 7, ‘De Kallebas’, gewoond maar de wasserij heeft daar nooit gezeten.

lieu-investeringen en vanwege het gebrek aan uitbreidingsruimte, de activiteiten beëindigde. Dat betekent niet dat de Den Bouwmeesters uit Blaricum verdwenen: anno 2019 wonen in het hoekpand dat hun ouders in 1938 lieten bouwen twee kinderen Den Bouwmeester: Evert aan de Langewegkant en Mary aan die van de Burgemeester Heerschopweg. Waar een aantal nu antieke, maar toen ze klein was door haar moeder dagelijks gebruikte strijkijzers de schoorsteenmantel sieren en de herinnering aan ‘De Witte Meeuw’ levend houden. Eindig ik dit verhaal over de Den Bouwmeester en ‘De Witte Meeuw’ met een sterke anekdote waarvan Mary mij verzekert dat het werkelijk zo gebeurd is: toen de zaak in 1992 ophield te bestaan werd er voor de medewerkers en andere genodigden een borrel georganiseerd. Toen die afgelopen was bleek het bord met de ‘De Witte Meeuw’ spontaan van de gevel te zijn gevallen. ‘De vogel was gevlogen’, aldus Mary.

‘De Witte Meeuw’ aan de Langeweg.

Foto: BeeldBankBlaricum.

Terug naar Klaassen

Begonnen met de pasfoto van Johannes Klaassen ben ik wat afgedwaald en heb ik in een moeite door de geschiedenis van ‘De Witte Meeuw’ maar meegenomen. Klaassen zal in de eerste paar jaar na de fusie van 1921 met de gezusters Tak behoorlijk druk zijn geweest met het nieuwe bedrijf. Daarnaast was er natuurlijk nog zijn jonge gezin. Niettemin had hij blijkbaar nog genoeg tijd om zich -in het kader van inburgering in de Blaricumse gemeenschap?- verdienstelijk te maken voor de op 30 mei 1921 opgerichte Footballclub Blaricum (ook wel: BFC, BVC), eerst als lid van de elftalcommissie, samen met o.a. Anton Tak en J. Roegiest, later als voorzitter. Onder Klaassens leiding wordt de club gereorganiseerd en ‘de jongens’ moeten veel spelen opdat het elftal goed getraind de competitie in zal gaan. De ‘blauw-wit gestreepte jersey met donkeren broek’ waarin tot dan werd gespeeld, wordt vervangen door een zwart-rood geblokt shirt met zwarte

broek en kousen; er moet een nieuw kleedlokaal komen en om het veld een nieuwe omheining. Verder zet Klaassen zich met zijn mede bestuursleden aan het organiseren van een grootse viering van het 4-jarig bestaan. Bedoeling is om er een dorpsfeest van te maken en tegelijk een nieuw terrein in gebruik te nemen; het oude aan de 'Huizerstraatweg', een 'oefeningsterrein' voldoet niet meer³. Onderdeel van de feestelijkheden is, behalve een gewone wedstrijd tussen 'Blaricum' en het Hilversumse 't Gooi, een gecostumeerde voetbalwedstrijd. En dan na afloop met z'n allen achter de muziek van 'Eensgezindheid' aan naar het clublokaal, in Gooilust. De plannen roepen, vanwege de hoge kosten, de nodige kritiek op die Klaassen in een lange ingezonden brief in De BEL pareert. Maar een geweldig succes lijkt het allemaal, mede door de tropische hitte op die feestelijke dag', niet te zijn geworden.

Tijdens de ledenvergadering van maart 1926, een klein jaar later, treedt het bestuur van 'Blaricum' af. Kennelijk is er heibel in de tent want nog diezelfde maand wordt in hotel Ruimzicht 'De Zwaluw' opgericht met als voorzitter de net bij 'Blaricum' vertrokken Joh. Klaassen. In witte blouse met zwarte broek speelt de nieuwe club op een terrein op Huizerhoogt. Een oefenwedstrijd tegen B.F.C. 2. (uit Bussum of de plaatselijke concurrent?) weten ze met 3-2 te winnen waarna van de nieuwe vereniging noch van Joh. Klaassen als voetbalbobo nog iets wordt vernomen.

'Blaricum' wordt in wedstrijdverslagen nog tot ver na de oprichting van RK-BVV in 1931 genoemd. Het lijkt er dus op dat de beide verenigingen jarenlang naast elkaar hebben bestaan maar hoe lang dat heeft geduurd...

White Cottage

De voetbalclub was niet Klaassens enige liefhebberij; ook in het fokken van pluimvee moet hij aardigheid hebben gehad. Regelmatig biedt hij broedeieren, Rhode Island reds (kippen) en witte Indische loopeenden te koop aan. Zijn 'whe-reabouts' -om er maar eens een sportterm in te gooien- zijn daardoor vrij simpel te volgen. Huizerstraat 220, zijn eerste adres hier in Blaricum, lijkt (helemaal zeker weet ik dat niet) hij na enkele jaren te hebben verruild voor Langeweg 203, bij de wasserij. Toen die aan Den Bouwmeester was overgedaan huurde hij

---

3 Waar dat veld precies lag is mij niet bekend. Genoomd worden: het Smeedsche veld (bij De Smidse van de kunstenaar Karel Schmidt, naamgever van de Smedenweg), de Huizerstraatweg en Huizerhoogt. Mogelijk wordt met alle drie dezelfde locatie bedoeld: het ook nu nog onbebouwde terrein aan de Huizerweg tegenover de Smedenweg.

van Lammert Raven Lzn., eigenaar van ‘Gooilust’, huizing nr. 318. Misschien omdat de herziening van huisadressen, onder burgemeester Klaarenbeek rond die tijd flink ter hand genomen, nog niet voltooid was wordt nr. 318 de ene keer als Achterom, de andere keer als Torenlaan 318 vermeld. Maar gelukkig had het huis ook een naam: White Cottage. Het stond vermoedelijk op of nabij de hoek Torenlaan/Achterom, waar later Garage Klaas Keijer kwam.

Behalve dat hij vanuit White Cottage pluimvee verkocht, oefende Klaassen, in een krantenbericht aangeduid als ‘vertegenwoordiger van een wasscherij’, er

„White Cottage” afgebrand.

Donderdagmiddag is het bekende huisje „White Cottage” bewoond door de familie Joh. Klaassen door brand vernield, toen de bewoners afwezig waren.

De BEL, 8-7-1927. Blijkbaar was het huisje bekend genoeg om in de kop te worden genoemd.

ook een strijkerij in uit. In de serre waar zich de strijkkachel bevond. Het was in juli 1927 dat kapper van Doornik, zittend voor de open deuren van zijn woonkamer, dikke rookpluimen boven de huizen zag opstijgen.

Anders dan hij eerst dacht kwam die niet uit de misschien wat hoog opgestookte oven van bijna buurman bakker Bührs (later Boheemen, nu Wassenaar), nee, er was echt brand. ‘White Cottage’ stond in lichterlaaie. Het houten huisje, waarvan de bewoners afwezig waren, ‘brandde geweldig’ en ondanks dat de brandweer, onder leiding van de burgemeester zelf en brandmeester Elbert Rigter, er snel bij was viel het niet meer te redden. Nu nog bekende namen als Oversteegen (Sr. en Jr.), Van Mill, Van Doornik en huiseigenaar Lammert Raven slaagden er nog in het nodige meubilair, wat huisraad en ‘verschillende in zakken verpakte wasschen’ te redden terwijl Willem Keijer uit de naastgelegen, door de brand bedreigde schuur, de wagens van wasserij Den Bouwmeester en van ‘Coöp. Zuivelfabriek De Goede Verwachting’ (niet te verwarren met ‘De Hoop’) in veiligheid probeerde te brengen. Vermoedelijke oorzaak van de brand: de brandende strijkkachel in de serre.

In het uitgebreide verslag van de brand in De BEL van 8 juli 1927 waaraan ik het voorgaande ontleen, tref ik nog een zinnetje aan dat mij intrigeert: ‘Nog even vóór de brand uitbrak, was de vrouw van Joh. Klaassen met haar moeder Mietje Tak in het huis. Zij waren nauwelijks naar het huis van Mietje Tak aan den Meentweg gegaan of haar werd reeds gemeld dat “White Cottage” in brand stond.’ Was De BEL niet goed ingelicht of ben ikzelf tussen de Takken het spoor bijster geraakt? Mevrouw Klaassen zélf heette Mietje en was -ik schreef

dat al- een dochter van Jannetje Tak. Mietje Tak kwamen we eerder tegen als compagnon van Klaassen in 'De Witte Meeuw'. En aan de Meentweg, waar ze volgens het bericht zou wonen, woonde destijds geen Tak. Hoewel... misschien werd het latere adres van de gezusters Tak, Eikenlaantje 3, toen wel als Meentweg aangeduid. De naam Eikenlaantje werd tenslotte pas enkele maanden na de brand ingevoerd.

Waar een paar jaar eerder zowel een 'lastauto' van Tak en Klaassen vlam vatte en in diezelfde periode brand ontstond in de wasserij zelf, zo ging dat ook deze keer: een weekje nadat zijn huis is afgebrand rijdt Klaassen, komend vanaf de Verbeeklaan, met zijn auto de Torenlaan op. Met zijn hoofd ongetwijfeld nog bij de gebeurtenissen van een week tevoren ziet hij de stoomtram niet en wordt zo'n 25 meter meegesleurd. De schade blijft beperkt tot zijn auto waarvan het 'overblijfsel' naar garage Keijer wordt getransporteerd. Zelf wordt 'den zeer ontstelden heer Klaassen' op verzoek van de toegesnelde burgemeester door mevrouw Lebret -het ongeluk gebeurde voor haar villa- per auto gebracht naar, daar zijn we weer, 'het huis van zijn schoonmoeder mejuffrouw M. Tak aan den Meentweg'...

Het dakloos geworden gezin Klaassen vinden we in het adresboek van Blaricum uit 1930 terug op het adres Eikenlaantje 3, waar dan ook M. Tak ingeschreven staat. Zeker weet ik het niet maar ik vermoed dat het hier ging om een grote boerderij waarin meerdere gezinnen elk hun eigen woning hadden: de boerderij, later nummer 5, op de hoek Langeweg/Eikenlaantje. Ook vanuit het Eikenlaantje verkocht Klaassen weer zijn pluimvee (en later konijnen) en vermoedelijk was hij er bovendien nog in de wasserijbusiness actief. Volgens de BEL-rubriek 'Bevolkingsopgaven' was hij 'winkelier' toen hij in 1938 uit Blaricum richting Gouda vertrok. Hoewel ik daar geen melding van heb aangetroffen ben ik er zeker van dat hij al snel weer op het Eikenlaantje terug was. Tot begin jaren vijftig adverteert hij met zijn pluimveehandel en ook wordt in die tijd hier in Blaricum zijn kleindochter geboren. Na 1952, als Klaassen wat huisraad te koop aanbiedt, kom ik zijn naam niet meer tegen en lijkt hij voorgoed uit Blaricum verdwenen.

Ron van den Berg, juni/augustus 2019

De pasfoto's aan het begin van dit artikel zijn afkomstig van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek te Hilversum (SAGV).

Nieuwe aanwinsten

Heel bijzonder was dit keer de bijdrage van Marjan Hilhorst-van Klooster en Arnold van Klooster. Zij schonken ons een aantal kinderkleertjes, een doopjurkje en doopkleedjes uit 1870 en 1910 (nr. 608).

Het doopjurkje is gedragen door diverse telgen van de familie Van Klooster en stamt uit 1910. Het doopmutsje uit 1910 is gedragen bij de doop in de St. Vitusparochie door Gerarda van Klooster-van Hoven in 1916. Daarna is het gedragen bij de doop van Anton, Marian, Jos en Arnold. Ook de kleinkinderen en achterkleinkind van Gerarda hebben het gedragen bij hun doop in de Petrus en Paulus parochie te Soest. Het is weer een mooie toevoeging aan onze Blaricumse klederdrachten.

608

590 – Dhr. W. Visser

Stamkaarten, persoonsbewijzen en doorgangsbewijzen uit de periode 1940-1945, Boek Gooische Stoomtram.

591 – Fa. Wed. B. Vos

Kolenzak, briquet centimeter, diverse documenten.

592 – Dhr. T. Verhoeven

Boek geïllustreerd door Eppo Doeve.

593 – Mevr. J. Klaver

Mini ansichtenboekje Blaricum.

594 – N.N.

Diverse tijdschriften met artikelen over Blaricum.

595 – Mevr. T. Stein

Document Blaricumse Brandweer.

596 – Dhr. Koopmans

Geschilderde plaat 'The Salvation' door R. Koopmans 1945, Boekje 'Blaricum recht op zelfstandigheid', 2 ingelijste platen, prijslijst schildersmaterialen uit 1921.

596

597 – Dhr. Leeuwis

Gefotografeerde ets
W.G.F. Oversteegen.

596

598 – N.N.

Diverse facturen en documenten.

596

599 – Mevr. A. Bruggeman

Diverse foto's BVV'31.

600 – Dhr. W. F. Ball

Boek 'Geschiedenis van Gooiland'.

601 – Dhr. B. de Boer

2 boekjes 'Blaricum zelfstandig',
diverse foto's.

605

602 – Dhr. J. Blok

M.I.P. boek Blaricum.

603 – Mevr. I. Evers-Albers

Affiche 'Beschermd Dorpsgezicht',
woonvergunningen W. Albers.

613

604 – Mevr. V. de Regt

4 klassenfoto's O.L.S. Blaricum.

605 – Mevr. M. den Bouwmeester
Strijkijzers.

613

606 – Mevr. S. van Dijk

Catalogus expositie Sal Meijer te Elburg.

607 – Dhr. C. Lavalije

Diverse documenten.

613

608-613 – Dhr. A. van Klooster

Doopmutsje, doopjurkje, diverse kinderkleding,
2 1^e communie platen, 3 gietijzeren pannen,
statuten Onderlinge Brandverzekering.
theedoo's, koperen doofpot.

613

609 – Mevr. M. Borssen

3 plattegronden/landkaarten, diverse foto's.

613

610 – mevr. G. 't Hart-Dekker

Oorkonde mej. Louise Kuberka.

611 – G. van der Woude

Super 8 projector, archief zaal Enzlin,
archief boerderijen.

612 – Dhr. C. B. Mellegers

Archief 'Blaricums Belang'.

614 – Mevr. F. Brosschot

Diverse sigarendoosjes.

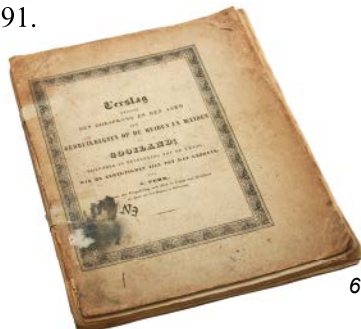
616

615 – Dhr. J. Manuhutu

3 videobanden (Blaricum in de jaren 40 en 50,
40 jaar Oranje Vereniging, HKB op 14 aug. 1991).

616 – G. Bos

2 opbergmapjes garage Keijer,
werkplaatsboek fietsenmaker W. Bos,
diverse foto's.

617

617 – Dhr. de Bruin (via Klaas Vos)

Boek 'Verslag Gebruiksrechten op Heiden en
Gronden'.

ZO MAAR WAT BLARICUMMERS (3)

Kots

‘Vak-Kots’ worden ze gemakshalve genoemd in het wedstrijdverslag dat op bijgaande opstelling (zie krantenknipsel) volgt. ‘Ze’ dat zijn: Grietje, Herman en Wim Kots uit Blaricum, die bij ‘De Gooiers’ spelen. Het artikel vermeldt verder: *‘Vak-Kots komt in den aanval (...) De gebroeders Kots, geholpen door hunne zuster, spelen een kort en vlug spel. Vooral Wim blinkt hierin uit. Schot op schot wordt door de Gooiers gelost.’* Grietje weet voor de ‘zwart-groenen’ de 4-3 te laten aantekenen terwijl Herman na de thee de 9-3 scoort. Aanvoerder van het twaalfstal is Dick Seljée, met wie Grietje zich nog zou verloven; zonder dat het tot een huwelijk kwam trouwens.

Grietje in 1929.

Herman in 1935.

Wim in 1928.

Van korfbal heb ik weinig verstand en dat er, behalve natuurlijk in Huizen, ook in Laren en Hilversum clubs waren was eerlijk gezegd nieuw voor mij. ‘De Gooiers’ dus, opgericht in 1917, beschikkend over een terreintje aan de Torenlaan, hoek Prof. Van Reeslaan en later aan de Hilversumsche weg in Laren. Het niveau van ‘De Gooiers’ moet in die jaren heel behoorlijk zijn geweest. Het eerste twaalfstal speelt tegen clubs uit Amersfoort en Amsterdam, doet mee aan seriewedstrijden ‘waar gestreden wordt om twee gouden kruisen en twee maal 12 gouden draagkruisjes’. In augustus 1924 maken ze zelfs ‘eene tour door Drente en Friesland’ waarbij van de Kotsjes Herman overigens ontbreekt. Herman die, behalve dat hij als speler belangrijk is, zich ook een tijdje verdienstelijk maakt door het secretariaat van de club op zich te nemen. Grietje beperkt zich evenmin tot het spelletje zelf: samen met Suze Kokje zet ze ‘zich naarstig aan den arbeid’ en zorgt voor een nieuw clubtenu.

Lang heeft de glorietijd van de club niet geduurd. In 1931 krijgt de Larense korfbalclub ‘De Hinde’ van de korfbalbond toestemming om haar naam te wijzigen in ‘de welhaast klassiek geworden Gooische korfbalnaam’ ‘De Gooiers’. ‘Waar zijn de roemrijke dagen van het Larensche korfbal gebleven?’, vraagt

De BEL, 29-7-1924.

De BEL zich in januari 1932 af, verwijzend naar onder anderen de gebroeders Kots en de oorspronkelijke ‘Gooiers’. Maar genoeg nu, over de korfbalcarrière van de jonge telgen Kots, al is het volgende misschien nog aardig om even te vermelden: in 1962 (de swingende jaren zestig, nietwaar?) wilden ‘De Gooiers’ in zaal Faber -De BEL had het nog over ‘zaal Enzlin’- een feestavond met bal na geven. Maar omdat het geen Blaricumse vereniging betrof en ‘een

niet onbelangrijk gedeelte der Blaricumse inwoners tegen het dansen in openbare gelegenheden gekant was’ weigerde de burgemeester een dansvergunning af te geven. Zodat het feest -hier- niet door ging.

Willem Kots uit Anna Paulowna

Op 22 december 1877, zo’n half jaar na het overlijden van zijn slechts een jaar geworden broertje met dezelfde naam, wordt in Anna Paulowna Willem geboren, zoon van schuitenvoerder Jan Kots en zijn vrouw Grietje Hartog. In 1888 vestigen ze zich, na een tussenstop in Haarlem, in de Amsterdamse Spaarndammerbuurt. De jonge Willem zal in die buurt naar school gaan zijn al kan het ook zijn dat hij al vroeg ging werken om via ‘training on the job’ een vak te leren. Als 23-jarige bakker (maar volgens het militieregister van 1897: slachter) treedt hij in 1901 in Amsterdam in het huwelijk met de eveneens 23-jarige timmermansdochter Jantje van der Meulen uit Sneek. Op 7 januari 1905 wordt hun dochter Grietje Harmke geboren. Als die net een jaar oud is vertrekt het kleine gezin uit de stad: de Amsterdamse Weesperzijde wordt verruild voor de Blaricumse Torenlaan.

Het verhaal is overbekend: een ruzie met Jacob van Rees over de toelating van enkele Friese arbeiders, vrije socialisten, tot de Blaricumse kolonie van Christen-anarchisten resulteerde in het vertrek van de koloniebakker-vanaf-het- pril-le-begin, George Enzlin, die aan de Huizerweg met veel succes voor zichzelf

Willem Kots in 1927 en Jantje Kots-van der Meulen in 1933.

begon. Ondernemend als hij was voegde hij aan de bakkerij nog een lunchroom en een pension toe om er jaren later de befaamde Zaal Enzlin te openen, voor mijn generatiegenoten: Zaal Faber, waar nog weer later een befaamde, succesrijke muziekstudio zat. Het pand staat er nog altijd maar ziet er helaas al veel te lang nogal verwaarloosd uit.

Willem Kots' opvolger Herman met zijn vrouw Maria Kots-Amels bij hun huis aan de Torenlaan. Foto: BeeldBankBlaricum

Door het vertrek van Enzlin was er bij de kolonie zagezegd een vacature en zo werd de Koloniebakkerij aan Torenlaan 23 (nummering van na 1927) het domein van Willem Kots. Of zijn stap ideologisch of commercieel gemotiveerd was... van allebei wat, vermoed ik. Het was wel bekend dat de bakkerij best goed liep.

Kots kocht het pand overigens niet meteen, dat deed hij pas in 1920. Verkoper was Van Rees, namens de 'Internationale Broederschap te Blaricum'.

Het kleine, charmante winkeltje van -zoals wij als kinderen zeiden- de bakker met die onsmakelijke naam, zou nog tot eind jaren zestig bestaan want Willem Kots had, zoals veel kleine middenstanders in die tijd, binnen het gezin een opvolger: zijn in 1907 in Blaricum geboren zoon Herman (met 'Aafanne' als opmerkelijke tweede voornaam), tweelingbroer van Willem Johan (Wim) die 'automobiel-expert' ('Vert. Automobiles Citroën' luidt de vermelding in het telefoonboek van 1943) zou worden, jongere broer van Grietje, die in de kunsten furore zou maken.

Grietje Harmke

Al heeft ze dat zelf vást zo niet gezien, met een beetje goede wil kun je stellen dat Grietje Harmke Kots voor het eerst met haar werk naar buiten trad toen 'De Gooiers' in 1924 in hun nieuwe, door haar en Suze Kokje gemaakte clubtenuue het veld op kwamen: de eerste expositie van de toen 19 jarige. Er zouden er nog vele volgen, zou je denken, maar weinig is minder waar: het aantal tentoonstel-

lingen van haar werk is op de vingers van een hand te tellen. Een gegeven dat wel past bij het beeld dat A.H. Loeff-Bokma in 1933 in het tijdschrift 'Het Landhuis' van haar schetst: een 'jonge vrouw, die uit zichzelf allerm minst geneigd is de openbaarheid te zoeken. Hoezeer zij een stille, naar binnen gekeerde natuur is, blijkt uit haar teekeningen, portretten meest, die meer op het innerlijk dan het uiterlijk zijn gericht.' Een jaar later, na blijkbaar een bezoek aan Kots in haar huis aan de Noolseweg ('Ergens in het Gooi, woont in een huis met laag neerhangend rieten dak, ijzeren trekbel en een groote hond, een jonge vrouw, die met haar rijke fantasie bijzonder goed past in deze Roodkapje-sprookjessfeer') gaat dezelfde schrijfster/publiciste in het tijdschrift, 'Op de hoogte', nog wat verder: 'Grietje Kots is een stille-in-den-lande, voor wie het naar binnengekeerde, het droom- en fantasieleven wellicht reëler is dan het alledagbestaan van den doorsneemensch'. Waarna een overigens niet oninteressante verhandeling over Kots fantasierijke werk volgt.

Over Grietjes schooltijd en verdere opleiding is maar weinig bekend. De gedachte ligt voor de hand dat zij als kind van de koloniebakker naar de 'Hum' van Professor Van Rees in Laren ging, net als bijvoorbeeld Ebele Faber, aangenomen zoon van de eerdere koloniebakker Enzlin en clubgenoot bij 'De Gooiers'. Maar noch haar naam, noch die van haar broers ben ik in dat verband tegen gekomen. Zoals voor meisjes uit die tijd gebruikelijk zal ook Grietje op school handwerk- en naailessen hebben gehad maar voorzover bekend volgde ze nooit een formele opleiding in de kunsten. Goed mogelijk dat ze wel ergens een kunstnijverheidsopleiding heeft gedaan maar aan een kunstacademie heeft ze niet gezeten. Vrijwel alle bronnen melden dat ze leerling was van haar tot 1926 drie huizen verderop, op Torenlaan 346 (=huisnummer 17) wonende buurman Kobus (Jac. J.) Koeman (1889-1978), een veelzijdig kunstenaar (tekenaar, schilder, aquarellist, lithograaf, boetseerder) onder meer bekend van zijn werk aan en voor de fameuze Verkade albums en medeoprichter van het genootschap 'de Smeden' van Karel Schmidt ("Ik ben de smid, zei Schmidt en mijn metgezellen zijn ook smid, gezamenlijk zijn wij dus 'de Smeden'.").¹ In het volgende nummer van DEELgenoot veel meer over deze bijzondere figuur.

---

1 Margaretha Verwey, De Smidse. Levensschets van Margarethe Verwey. Santpoort 1947. Geciteerd in Lien Heytings onvolprezen De wereld in een dorp. Schilders, schrijvers en wereldverbeteraars in Laren en Blaricum 1880 -1920. Uitgeverij Meulenhof, Amsterdam, 1994.

Van Huize Couturier tot Theatermuseum

In 1926 -Grietje werkt dan net een jaar in ‘het vroegere atelier van Otto van Rees, in de ‘hut’ aan de Noolseweg waar ook Mondriaan geschilderd heeft’²- verschijnt in het Eindhovens Dagblad bijgaande aankondiging. Van die ‘beste

Van 30 October tot 6 November wordt in Huize „Couturier” te Amsterdam een tentoonstelling gehouden van Marionetten, Poppen en maskers van de beste krachten op dit gebied.

Eindhovens Dagblad 6-11-1926.

krachten op dit gebied’ is onze dorpsgenote Grietje Kots er een. Van een van haar ingezonden poppen,

het 50 cm hoge ‘De Non’, prijkt bij de aankondiging een foto als illustratie.

De expositie wordt georganiseerd ‘ter gelegenheid van de liefdadigheidsbazar van het Comité voor R.K. Tehuizen voor schoolgaande kinderen’ in Huize Couturier. Dat was een ontvangstcentrum aan de Amsterdamse Keizersgracht waar in die tijd deftige familiefeesten werden gehouden. Twee weken later wordt de expositie, uitgebreid, voortgezet in de tuinzaal op de benedenverdieping van het Stedelijk Museum. Het moet Grietje haar eerste belangrijke tentoonstelling zijn geweest, een groepstentoonstelling waarvoor ze naar verluidt flink heeft uitgepakt. ‘Een verrassing zijn de karakterpoppen van mej. Grietje Kots, een groote collectie van groepen, afzonderlijke figuren en enkele marionetten, welke bijna de helft der beschikbare ruimte inneemt’, aldus het Algemeen Handelsblad. Van De Maasbode tot de Sumatra post (2-12-1926 met foto van een van de werken: Dauwdruppel) alom wordt haar werk besproken, gewaardeerd en bewonderd om de geweldige uitdruktingskracht.

In Elseviers Maandblad wijdt Van den Eeckhout (pseudoniem?) onder de titel ‘De poppen van Grietje Kots’ liefst 5 pagina’s aan de jonge kunstenaressen. Het enthousiasme druipt er van af. Over het al genoemde ‘De Non’ schrijft hij: ‘Ik had niet gedacht, dat iemand met wat lappen en naaigaren zoveel

‘De Non’.

2 Lien Heyting *De huizen. Mondriaan in Laren 1* NRC Handelsblad 20-5-1988. In ‘Toentertijd’ van najaar 2009 schrijft Hidde van der Ploeg over een atelier dat Willem Kots rond 1925 voor zijn dochter liet bouwen aan de Torenlaan: De Raat. Volgens het artikel heeft Grietje daar in ieder geval nooit gewoond. Met haar ouders bewoonde ze vanaf 1926, zoals ook Heyting meldt, de voormalige Koloniehut van Otto van Rees, kunstschilder en zoon van Jacob van Rees, op de Noolseweg.

gederfd geluk en overgave zou kunnen vormgeven (...) deze pop, dit zeer vergankelijke voorwerp, heeft iets van blijvender karakter; dit is een steeds rijpere non , en... een trouwens reeds rijper kunstenares, die de non vervaardigde'. Niet ouder dan 21, is Grietje dan. Aan het eind van zijn artikel weet Van den Eekhout nog te melden dat Kots naar Parijs zal gaan om, zo begrijp ik, zich verder te ontwikkelen in de schilderkunst.

Als ik de vrij summiere informatie mag geloven die ik over haar leven heb kunnen vinden dan heeft Grietje inderdaad in Parijs gewerkt maar als schilder is ze niet echt doorgebroken. Het zijn dan ook de 'Poppen en marionetten van Grietje Kots' waaraan het prestigieuze architectuur- en kunsttijdschrift *Wendingen* zijn hele augustusnummer in 1928 wijdt; geschreven door T. Landré, rijk geïllustreerd en weer zeer lovend: 'Grietje Kots maakt poppen (...) uit lapjes vilt en zeemleer, zijde, wol, bandjes en vetertjes, en de een of andere vulling'. Wat dat betreft doet ze hetzelfde als een poppenfabrikant maar het wezen van haar poppen, het grote verschil, is dat háár poppen een wezen hebben, bezielde zijn. Na het succes van die eerste tentoonstelling lijkt het wat stil rond Kots te blijven. Was dat wellicht haar Parijse periode? Pas in 1932 wordt haar naam weer vermeld bij een expositie in de Haarlemse Prinsenhof waaraan ze poppen en marionetten bijdraagt. Ook in 1933 exposeert ze in Haarlem, bij kunsthandel J.H. de Bois waar ze behalve de oudere poppen ook nieuwer werk laat zien. Ze sluit haar poppenperiode min of meer af ('het is een bevlieging geweest') en verlegt haar werkterrein: voor het toneelstuk 'Mariken van Nimwegen', op tekst van plaatsgenoot Martien Beversluis (zie DEELgenoot 89) ontwerpt ze de kostuums en de maskers voor twee maskerdansen. Het masker van de hoofdfiguur, Mariken, realiseert volkomen 'de gebrokenheid van ziel van de verdoolde vrouw', aldus *Het Vaderland* van 7 maart 1933. In dat zelfde jaar toont ze, bij -opnieuw- een groepsexpositie met onder anderen Kees van Urk in de Openbare Leeszaal en Bibliotheek in Laren, behalve een aantal poppen ook wat portretten. Er is een zelfportret bij -ik zou het graag zien- en een portret 'van moe', getekend in een 'eigenaardige stippelmethode waardoor de teekeningen iets vibrerends krijgen'. Het zijn 'geslaagde voorbeelden in dit genre' (H.v.C. in de *Gooi- en Eemlander* 21-8-1933). Los van een overzichtstentoonstelling in het Theatermuseum in Amsterdam (1979) is het bij mijn weten de enige keer dat ze haar tekeningen toont. Ze schetst en tekent weliswaar veel, met houtskool en potlood op papier, maar dat betreft dan vooral studies, eerst voor haar poppen en marionetten, later voor haar maskers. Opvallend: hoewel ze op de website van het 'RKD-Neder-

lands Instituut voor Kunstgeschiedenis' ook als aquarellist en schilder wordt aangemerkt heb ik van schilderijen of aquarellen van haar hand noch een vermelding van een tentoonstelling noch enige afbeelding kunnen vinden. Maar misschien moet ik gewoon beter zoeken...

Tante Griet

Naast haar theaterwerk waarop ze zich vanaf begin jaren dertig lijkt toe te leggen (ze ontwerpt onder meer de kostuums en de maskers voor de Nederlands-Franse danseuse/actrice Marie-Louise van Veen (1900-1985) die op toneel gedichten declameert en maskerdansen uitvoert³), daarnaast dus begint 'Grietje Kots, die in haar sterk beleven van de innerlijke werkelijkheid het kind zoo na staat'

De BEL 22-1-1937.

enkele marionettenklasjes. Naar verluidt op verzoek van een moeder/bewonderaarster. Op zondag, (bege-)leidt ze een groepje in haar eigen atelier in Blaricum. Op de woensdag doet ze dat in Amsterdam, in het tuinhuis van de feministische kunstenares, kunstverzamelaar en mecenas Ada Helena von Saher-Crone aan de Oranje Nassaulaan⁴ en, na 1935, in het huis van Ada Hondius-Crone (dezelfde) in Bloemendaal. De 'schooltjes' van 'tante Griet' zooals het kindervolk zijn leermeesteres en oudere kameraad noemt, zijn 'ingericht voor kleine kinderen, aan wie ze leiding geeft bij het ineenprutsen van marionetten.... en bij het spelen ermee op een geïmproviseerd toneeltje'. Het is kennelijk bijzonder genoeg voor een maar liefst 10 pagina's tellend verslag in Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift en ook mevrouw Anna Helena Loeff-Bokma geeft een beeldende beschrijving van de manier waarop 'tante Griet' met zo'n klasje werkt. Wat de leerlingen van Kots maken is kennelijk ook van voldoende kwaliteit voor een tentoonstelling in de Larense Leeszaal, mede ingericht door Kees van Urk. In het Haarlems Dagblad van 26 februari 1937 doet, alweer, Loeff-Bokma er uitgebreid verslag van.

De BEL 2-9-1960.

3 Brieven van Van Veen aan Kots bevinden zich in de Theatercollectie bij het Allard Pierson in Amsterdam.

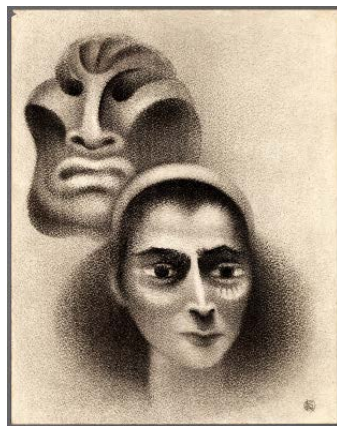
4 Nr. 10; dit voor Von Saher-Crone in 1925 door architect C.J. Blaauw in de stijl van de Amsterdamse School ontworpen tuinhuis is tegenwoordig een Rijksmonument.

Zoals blijkt uit bijgaande advertentie uit De BEL van augustus 1960 bood Kots ook ver na de oorlog nog altijd (of weer) lessen aan, voor kinderen en volwassenen. Goed mogelijk dus dat in Blaricum/Laren nog enkele leerlingen van haar rondlopen.

Maskers voor Lin Jaldati

De pasfoto's van 'Vak-Kots' stonden al een tijdje klaar voor een stukje maar het was 't Hooge Nest', een met veel publiciteit omgeven, aangrijpend boek over de oorlog van juriste en publiciste Roxanne van Iperen dat maakte dat ik er ineens werk van wilde maken. Het was niet meer dan een heel simpel zinnetje dat mij trof en dat, gezien de tijd waarover het ging, eigenlijk een mooier compliment is dan alle loftuitingen over korfbalprestaties, poppen, marionetten en maskers: '(...) ze is wat wonderlijk, maar zeer begaafd. (...) Haar naam is Grietje Kots en, het allerbelangrijkste, ze is te vertrouwen'.

De woorden worden in het boek in de mond gelegd van de in Huizen ondergedoken joodse balletdanser ('sterdanser', staat er in het boek maar daar krijg ik een nare associatie bij) Karel Poons. In Naarden, in villa 't Hooge Nest zitten sinds februari 1943 onder vele anderen de, net als Poons joodse, zusjes Janny en Rebecca (Lien) Brilleslijper ondergedoken, evenals de Duitse vluchteling Eberhard Rebling, concertpianist, vader van Liens dochter. Vanaf 1938 had hij Lien, die bij Nederlands ballet had gedanst en aan enkele revues had meegewerkt, begeleid bij haar optredens als solodanseres en -zangeres van veelal joodse liederen. Als het op 't Hooge Nest verblijvende, ongehuwde echtpaar en Karel Poons elkaar bij toeval in de buurt tegenkomen besluiten ze om -in een studio in Laren- de danstraining weer op te vatten en voorstellingen te gaan maken voor als de oorlog afgelopen zal zijn: Jiddische dansspelen. Als Lien daarvoor professioneel gemaakte maskers denkt te gaan gebruiken blijkt Poons via-via de in zijn ogen wat wonderlijke, betrouwbare kunstenaar Grietje Kots uit Blaricum te kennen. Lien zoekt haar op 'in haar bosatelier in Blaricum, waar ze werkt, woont, leeft en liever niet verder komt dan de grenzen van haar tuin'. In het 'prachtige

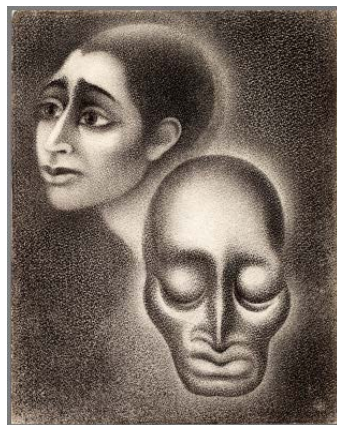

Grietje Kots: Schets van Lin Jaldati en het Golemmasker. Met dank aan Allard Pierson Theatercollecties.

koloniehuisje met rieten kap, dat Grietje hardnekkig ‘hut’ blijft noemen’ ontvouwt Lien haar plannen. Grietje reageert enthousiast. Ze maakt schetsen en tekeningen om aan de hand daarvan de benodigde maskers te maken. Bijvoorbeeld een dodenmasker en, voor het lied over de legende van rabbijn Löw die een mens zou hebben gemaakt uit een klompje klei, een Golemmasker. Het blijft niet bij het maken van de voorstellingen: als alles klaar is komt het ook tot optredens. In 1943 geven Lien Brilleslijper en Eberhard Rebling een serie huiskamerconcerten in Blaricum, bij Grietje thuis. Hetzelfde doen ze in ‘t Hooge Nest. De opbrengst van de goedbezochte, illegale uitvoeringen gaat naar het verzetsblad ‘De vrije kunstenaar’.

Voor wie de lotgevallen van de toenmalige bewoners van ‘t Hooge Nest verder wil volgen kan ik het gelijknamige boek (dat, helaas, verfilmd gaat worden) van harte aanbevelen. Hier volsta ik met te melden dat ze uiteindelijk worden verraden en opgepakt, met medewerking, uiteraard, van een aantal ‘nederlanders’. Zowel Lien als Eberhard weet de oorlog te overleven en zo kan het dat Lien Brilleslijper al begin 1947 in het Amsterdamse Minervapaviljoen onder haar artiestennaam Lin Jaldati samen met ‘Dr Eberhard Rebling’ een joodse kunstavond verzorgt met liederen, piano-soli en dansen. Anders dan voor de liederen, die ‘recht uit het hart komen’, heeft de dienstdoende Paroolcritica voor Liens danskunst vrijwel geen goed woord over. Maar ondanks dat chagrijn noemt en roemt ze de maskers van Grietje Kots: ‘indrukwekkend’.

In december 1948 keert Lin Jaldati met haar voorstelling in Blaricum terug, niet in de ‘hut’ van Grietje maar in, zoals de kunstercriticus van De BEL schrijft: de ‘kille, kleurloze omgeving met een nauwelijks half gevulde zaal’. Kunstzaal Faber. Maar ook hij prijst het ‘smaakvolle zangkostuum’ en de ‘indrukwekkende’ maskers van Kots. Zij zal er misschien met enige gepaste trots maar vanwege de geringe opkomst mogelijk ook met enige plaatsvervangende gène naar hebben gekeken. Ook bij de voorstelling in Amsterdam, trouwens, was het publiek ‘niet talrijk’. Is het erg cynisch te veronderstellen dat dat kwam doordat het natuurlijke publiek voor Jiddische liederen na de grootscheepse moord op Nederlandse joden in de oorlogsjaren niet meer zo groot was en dat de overlevenden

Grietje Kots: Schets van Lin Jaldati en het dodenmasker.

Met dank aan Allard Pierson Theatercollecties.

druk waren hun plaats in de Nederlandse samenleving te heroveren? Mogelijk speelde de te klein geworden ‘doelgroep’ ook een rolletje bij het vertrek, begin jaren vijftig, van Lien Brilleslijper en Eberhard Rebling en hun kinderen naar de DDR waar ze zo goed en zo kwaad als het ging -Lin mocht er na 1967 jarenlang geen Jiddische liederen zingen- hun carrière voortzetten. Uiteindelijk toch met succes. Op hun huis aan de Puschkinallee 41 in Berlijn is een gedenkplaat voor haar aangebracht.

Hoe het met de carrière van Grietje verder ging is niet helemaal duidelijk. In 1952 deed ze nog mee met een (goede doelen-)tentoonstelling van poppen in het Dorpshuis (de AMVJ?) hier in Blaricum. En in 1979 was er dan nog de al genoemde overzichtstentoonstelling in het Theatermuseum. Daar lijkt het bij te zijn gebleven.

Grietje woonde in haar ‘hut’ tot ze in 1993 overleed. Een aan haar gewijd ‘postuum’ of ‘in memoriam’ heb ik in de landelijke noch in de plaatselijke pers kunnen vinden. Zo gaat dat helaas, vrees ik, bij wat bescheiden types, bij mensen als zij, die niet zo nodig aan de weg hoeven te timmeren maar rustig dat doen waarvoor ze de talenten hebben gekregen. Die talenten, die had Grietje Harmke Kots in overvloed. En ze gebruikte ze.

Ron van den Berg, augustus/september 2019

De pasfoto's uit dit artikel zijn afkomstig van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek te Hilversum (SAGV).

Bronnen:

Delpher, Digitale Krantenarchief - Blaricum, Eemnes & Laren (De BEL), diverse websites.

Van den Eekhout *De poppen van Grietje Kots*. Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift Jaargang 37, deel 74, 1927.

Van den Eekhout *De marionetten van Grietje Kots*. Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift Jaargang 45, deel 89, 1935.

Lien Heyting *De wereld in een dorp*. Schilders, schrijvers en wereldverbeteraars in Laren en Blaricum 1880 -1920. Uitgeverij Meulenhof, Amsterdam, 1994.

Roxanne van Iperen. *'t Hooge Nest*. Lebowsky Publishers, Amsterdam 2019.

Landré, T. *'Poppen en marionetten van Grietje Kots'*. Wendingen 9, nr. 11 (augustus 1928).

A.H. Loeff-Bokma Grietje Kots-Marie-Louise van Veen in: *Het landhuis*, jrg 28, 1933, no 2, 25-01-1933

A.H. Loeff-Bokma Grietje Kots, haar poppen, maskers en marionettenklasje. In: *Op de hoogte*. Jaargang 31, 1934 nr. 12.

A.H. Loeff-Bokma *Kunstuitingen van het kind*. De marionettenklasjes van Grietje Kots exposeeren. Haarlems Dagblad 26 februari 1937.

Hidde van der Ploeg *Blaricumse huizen en hun bewoners*. Toentertijd, periodiek van de Historische Vereniging Blaricum, nr. 61, najaar 2009.

Hidde van der Ploeg *De historie van 'De Weitekorrel'*. Hei & wei, dorpsblad voor Blaricum. Jaargang 32, nr. 335, december 2009.

Lezingen Frans Ruijter

Blaricum (oost) Toen en Nu
donderdag 14 nov. 2019
19.30 uur. Cursusnr. CUL-784

Blaricum (west) Toen en Nu
donderdag 19 mrt. 2020
19.30 uur. Cursusnr. CUL-785

Meer informatie en inschrijven uitsluitend via www.volksuniversiteitthetgooi.nl

HERMAN VAN DER HEIDEN Puinrecycling BV

HANDEL IN MENGGRANULATEN, GRIND, GROND EN ZAND.
RECYCLING VAN BEDRIJFSAFVAL, BOUW-EN SLOOPAFVAL,
GROENAFVAL EN A/B/C HOUT.

LOCATIE Randweg 4, 1272LZ Huizen
035 - 525 74 53 / 538 36 20

info@puinrecyclinghuizen.nl

WWW.PUINRECYCLINGHUIZEN.NL

BeeldBankBlaricum.nl

Het digitale fotoarchief van de Historische Kring Blaricum

Op www.beeldbankblaricum.nl kan iedereen kennis maken met historische afbeeldingen van Blaricumse dorpsgezichten, portretten en groepsfoto's, boerderijen, markante huizen, straatjes, oude ansichten, schoolfoto's, enz.

Eenvoudig zoeken op pc, tablet of mobiel

Met behulp van de zoekbalk kunt u gericht zoeken. Of klik op één van de fotopanelen waardoor u meteen in de desbetreffende categorie komt. Bij de geselecteerde foto wordt, behalve informatie, ook een plattegrond afgebeeld. Waar mogelijk kunt u door middel van een klik in het kaartje de huidige situatie in Street View bekijken.

Uw foto's zijn welkom!

Vanzelfsprekend zijn wij ook zeer geïnteresseerd in foto's en afbeeldingen die u in uw bezit heeft en waarvan u vindt dat deze een historische waarde hebben voor Blaricum. Gescande foto's/afbeeldingen kunt u, vergezeld van alle relevante informatie, opsturen via e-mail info@beeldbankblaricum.nl. U mag natuurlijk ook, op afspraak, langskomen op de Brinklaan 4A met originele afbeeldingen die wij voor u kunnen inscannen. Voordat tot plaatsing op BeeldBankBlaricum.nl wordt overgegaan, worden aangeleverde foto's beoordeeld op relevantie en kwaliteit.

Café d'Ouwe Tak

Het café is de hele week geopend. Op dinsdag t/m zondag
wordt voor u gekookt van 17.00 tot 21.30 uur.

Café d'Ouwe Tak:
Het café waar je óók kunt eten!

Eemnesserweg B13, 1261 HD Blaricum, 035-5314300, www.ouwetak.com

*‘Uw kruidenier
om de hoek’*

*Elke dag van de
week open:
maandag t/m
zaterdag van
08.00 - 21.00 uur,
iedere zondag van
12.00 - 18.00 uur*

Familie Ton • Huizerweg 8, 1261 AW Blaricum • Tel: 035-5386006

Historische Kring Blaricum

